

Rolnummers 5710 en 5711
Arrest nr. 9/2015 van 28 januari 2015

A R R E S T

In zake : de beroepen tot gedeeltelijke vernietiging van de wet van 18 februari 2013 tot wijziging van boek II, titel *Iter* van het Strafwetboek, ingesteld door het Algemeen Belgisch Vakverbond en anderen en door de vzw « Ligue des Droits de l'Homme » en anderen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en A. Alen, en de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût, T. Giet en R. Leysen, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de beroepen en rechtspleging

a. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 4 september 2013 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 5 september 2013, is beroep tot vernietiging ingesteld van artikel 4 en van de woorden « niet verantwoorde » in artikel 8 van de wet van 18 februari 2013 tot wijziging van boek II, titel *Iter* van het Strafwetboek (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 4 maart 2013) door het Algemeen Belgisch Vakverbond, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Buelens, advocaat bij de balie te Antwerpen, en Mr. T. Mitevov, advocaat bij de balie te Brussel.

b. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 4 september 2013 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 5 september 2013, is beroep tot vernietiging ingesteld van de artikelen 4 tot 8 van voormelde wet van 18 februari 2013 door de vzw « Ligue des Droits de l'Homme », de vzw « Syndicat des Avocats pour la Démocratie » en de « Centrale Nationale des Employés », bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. D. Alamat en Mr. O. Venet, advocaten bij de balie te Brussel.

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 5710 en 5711 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

De Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. P. Schaffner, advocaat bij de balie te Brussel, heeft een memorie ingediend, de verzoekende partijen hebben memories van antwoord ingediend en de Ministerraad heeft ook een memorie van wederantwoord ingediend.

Bij beschikking van 15 juli 2014 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers J.-P. Moerman en E. De Groot te hebben gehoord, beslist dat de zaken in staat van wijzen zijn, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 18 augustus 2014 en de zaken in beraad zullen worden genomen.

Ingevolge het verzoek, ingediend binnen voormelde termijn, van een partij om te worden gehoord, heeft het Hof bij beschikking van 17 september 2014 de dag van de terechtzitting bepaald op 8 oktober 2014.

Op de openbare terechtzitting van 8 oktober 2014 :

- zijn verschenen :
 - . Mr. J. Buelens en Mr. T. Mitevov, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 5710;
 - . Mr. L. Laperche, advocaat bij de balie te Brussel, *loco* Mr. D. Alamat en Mr. O. Venet, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 5711;
- Mr. P. Schaffner, voor de Ministerraad;
- hebben de rechters-verslaggevers J.-P. Moerman en E. De Groot verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;

- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Met betrekking tot de zaak nr. 5710

Wat de ontvankelijkheid van het beroep tot vernietiging betreft

Ten aanzien van de bekwaamheid en het belang van de eerste verzoekende partij

A.1. Het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) zet allereerst uiteen dat het, als interprofessionele organisatie die in de Nationale Arbeidsraad is vertegenwoordigd, de bekwaamheid heeft om de vernietiging van artikel 4 van de wet van 18 februari 2013 « tot wijziging van boek II, titel *I*ter van het Strafwetboek », alsook de vernietiging van de woorden « niet verantwoorde » in artikel 141*ter* van het Strafwetboek, zoals vervangen bij artikel 8 van dezelfde wet, te vorderen.

A.2. Het ABVV voert vervolgens aan dat het een belang heeft bij het vorderen van de vernietiging van die wetsbepalingen.

In dat verband merkt het op dat het misdrijf bedoeld in artikel 140*bis* van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 4 van de wet van 18 februari 2013, afbreuk doet aan de vrijheid van meningsuiting en aan de vrijheid van vereniging, die nauw verbonden zijn met zijn functie. Het merkt ook op dat in het nieuwe artikel 141*ter* van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 8 van de wet van 18 februari 2013, wordt verwezen naar twee grondrechten die in het bijzonder door elke vakvereniging worden uitgeoefend, namelijk het stakingsrecht en de vakbondsvrijheid.

Het ABVV voert aan dat die nieuwe bepalingen van het Strafwetboek zijn maatschappelijk doel rechtstreeks aantasten. Het ABVV, dat de emancipatie van de werknemers door middel van de vakbondsactie nastreeft, brengt in herinnering dat zijn opdracht onder meer erin bestaat de oprichting van vakverenigingen te bevorderen, de ontwikkeling van de vakbeweging te verzekeren, vakbondsbladen uit te geven of alle documenten te publiceren die noodzakelijk zijn voor de verwezenlijking van die doelstellingen. De verzoekende partij voegt eraan toe dat zowel artikel 11 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, artikel 151 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en artikel 12, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie als de wet van 24 mei 1921 « tot opheffing van artikel 310 van het Strafwetboek » ertoe strekken de vakbondsvrijheid te beschermen. Zij is van mening dat die wet aan elke representatieve werknemersorganisatie het recht verleent om de aan de uitoefening van die vrijheid gestelde perken te betwisten.

Ten aanzien van het belang van de tweede en de derde verzoekende partij

A.3. Rudy De Leeuw en Anne Demelenne verantwoorden hun belang om de vernietiging van artikel 4 van de wet van 18 februari 2013 en van de twee voormelde woorden in artikel 8 van dezelfde wet te vorderen door hun hoedanigheid van vakbondsafgevaardigde, en meer in het bijzonder van vertegenwoordiger en woordvoerder van het ABVV. Zij beklemtonen beroepshalve in rechte te treden om de verdediging van de belangen van de bij die vakvereniging aangesloten werknemers te verzekeren. Rudy De Leeuw voegt eraan toe dat hij de verantwoordelijke uitgever is van het magazine « De Nieuwe Werker », de voornaamste publicatie van het ABVV die zich tot de leden van die vereniging richt.

De tweede en de derde verzoekende partij zijn van mening dat de bestreden wetsbepalingen hun situatie rechtstreeks en ongunstig raken, in zoverre zij de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vereniging beperken die bovendien uiterst belangrijk zijn bij de uitoefening van hun beroepsbezigheden. Uit de rechtspraak van het Hof (Grondwettelijk Hof, nr. 5/92, 5 februari 1992; nr. 145/12, 6 december 2012) leiden zij ook af dat elke burger een belang heeft bij het vorderen van de vernietiging van een strafwet die in een vrijheidsberovende straf voorziet en die de bevoegde overheid zodoende ertoe machtigt een persoon die ervan wordt verdacht het in het geding zijnde misdrijf te hebben gepleegd, in voorlopige hechtenis te nemen of gebruik te maken van politiemaatregelen die het privéleven in bijzondere mate aantasten.

Wat betreft het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 12, tweede lid, en artikel 14 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 7 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, met artikel 15 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

Ten aanzien van artikel 4 van de wet van 18 februari 2013

A.4.1. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne voeren aan dat bepaalde bewoordingen van artikel 140bis van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 4 van de wet van 18 februari 2013, dermate vaag zijn dat zij niet voldoen aan de vereiste van voorzienbaarheid die uit het wettigheidsbeginsel in strafzaken voortvloeit. Zij zijn van mening dat die vereiste te dezen des te belangrijker is daar de straf die aan het in die wetsbepaling omschreven misdrijf is verbonden, bijzonder zwaar is en het de vervolgende overheid mogelijk maakt gebruik te maken van de voorlopige hechtenis en van opsporingsmethoden die het privéleven in bijzondere mate aantasten.

De verzoekende partijen merken ook op dat, rekening houdend met het feit dat bepaalde in die bepaling bedoelde gedragingen reeds in artikel 66 van het Strafwetboek en in artikel 1 van de wet van 25 maart 1891 « houdende bestraffing van de aanzetting tot het plegen van misdaden of wanbedrijven » als misdrijf waren aangemerkt, de gedeeltelijke redundantie van het nieuwe optreden van de wetgever aanleiding geeft tot verwarring en zodoende nadelig is voor de ter zake vereiste voorzienbaarheid.

A.4.2. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne preciseren dat het begrip « onrechtstreekse aanzetting » en het woord « risico », die in die wetsbepaling worden gebruikt, indruisen tegen de vereiste van voorzienbaarheid die uit het wettigheidsbeginsel in strafzaken voortvloeit.

Dat begrip zou een aanzienlijke beoordelingsvrijheid laten aan de politiediensten en aan de magistraten die op grond van hun subjectieve beoordeling zullen moeten achterhalen wat de auteur van de verdachte boodschap heeft willen zeggen zonder dat duidelijk onder woorden te brengen.

Het woord « risico » zou de bevoegde magistraten ertoe verplichten zich in de plaats van de ontvanger van de boodschap te stellen teneinde met hun eigen subjectiviteit en in theorie te bepalen of die boodschap bij die persoon het risico heeft kunnen doen ontstaan dat tot handelen wordt overgegaan. De verzoekende partijen merken op dat een vervolging of een strafrechtelijke veroordeling dus kan voortvloeien uit een slecht begrip van een boodschap door het publiek of door de instanties die belast zijn met de toepassing van artikel 140bis van het Strafwetboek. Zij zetten bovendien uiteen dat de vier elementen waarmee rekening moet worden gehouden om het bestaan van een « risico » te beoordelen, die tijdens de parlementaire voorbereiding van die wetsbepaling ter sprake zijn gebracht, het niet mogelijk maken de onvoorzienbaarheid die uit dat woord voortvloeit, af te zwakken. Zij preciseren dat de overwegingen die dienaangaande door de Regering zijn geformuleerd in verband met de auteur, de ontvanger, de aard of de context van de boodschap, ofwel karikaturaal zijn, ofwel aanleiding geven tot extra onzekerheden, boven op het feit dat zij niet uit de tekst van artikel 140bis van het Strafwetboek voortvloeien. De verzoekende partijen merken in dat verband op dat die overwegingen onder meer lijken aan te geven dat een boodschap die noch tot haat, noch tot geweld aanzet, een risico in de zin van die wetsbepaling zou kunnen opleveren, terwijl de ontstentenis van een dergelijke aanzetting, volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, een bepalend gegeven is op het ogenblik waarop over de bestaanbaarheid van een beperking van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting moet worden geoordeeld.

Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne zijn van mening dat de vaagheid van de bewoordingen van de bestreden bepaling de vakbondsverantwoordelijke noopt tot de grootste terughoudendheid bij het uiten van kritische of opruiende woorden.

A.4.3. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne merken ten slotte op dat de eerste strafbepalingen die specifiek op de terroristische misdrijven betrekking hadden, die bij de wet van 19 december 2003 « betreffende terroristische misdrijven » zijn ingevoerd en bij het arrest nr. 125/2005 van het Hof bestaanbaar werden geacht met het wettigheidsbeginsel in strafzaken, later aanleiding hebben gegeven tot grote interpretatie- en toepassingsmoeilijkheden, bij enkele strafvorderingen die in het kader van de strijd tegen het terrorisme aan de Belgische rechtscolleges waren voorgelegd. De verzoekende partijen vermelden onder meer uiteenlopende rechtspraak die de voorzienbaarheid van de strafwet schaadt.

In die context verbazen de verzoekende partijen zich dus over het aannemen van nieuwe strafbepalingen met betrekking tot terroristische misdrijven waarvan het gebrek aan nauwkeurigheid de rechtsonzekerheid ter zake volgens hen alleen maar zal doen toenemen.

A.5.1. Volgens de Ministerraad kent artikel 140*bis* van het Strafwetboek de rechter geen autonome bevoegdheid inzake strafbaarstelling toe die inbreuk maakt op de bevoegdheden van de wetgever, ook al laat het hem een ruime beoordelingsbevoegdheid.

A.5.2. Hij merkt allereerst op dat die wetsbepaling voortvloeit uit de verplichte omzetting van artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 13 juni 2002 « inzake terrorismebestrijding », zoals ingevoegd bij artikel 1 van het kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 28 november 2008 tot wijziging van het kaderbesluit van 13 juni 2002.

Hij beklemtoont dat de in artikel 140*bis* van het Strafwetboek gebruikte woorden om de bestanddelen van het in het geding zijnde misdrijf te omschrijven, die van het kaderbesluit zijn. Dienaangaande is hij van mening dat de nauwkeurigheid van de bewoordingen van het kaderbesluit slechts een theoretische bewegingsvrijheid liet aan de wetgever die zijn internationale verplichting tot omzetting van die akte van de Raad van de Europese Unie wou nakomen.

A.5.3. De Ministerraad merkt vervolgens op dat de begrippen « onrechtstreekse aanzetting » en « risico » nauw met elkaar verbonden zijn.

Hij beklemtoont eveneens dat het specifieke karakter van terroristische misdrijven, de evolutie en het grote aantal vormen van terrorisme, alsook de noodzaak voor de Staat om zijn bevolking te beschermen tegen een van de ernstigste schendingen van bepaalde universele waarden, de wet ertoe machtigen een beoordelingsbevoegdheid aan de rechter te laten. Algemener merkt hij op dat de bekommernis om nauwkeurigheid van de opsteller van een strafwet het nooit mogelijk maakt een gerechtelijke interpretatie te vermijden. Hij brengt in herinnering dat te dezen de parlementaire voorbereiding van de bestreden wetsbepaling elementen bevat die van dien aard zijn dat zij die interpretatie afbakenen, door te verwijzen naar de vereiste van ernstige aanwijzingen van het « risico » of naar de noodzaak om rekening te houden met de auteur, de ontvanger, de inhoud en de context van de in het geding zijnde boodschap. De Ministerraad beklemtoont dat die vier laatste objectieve parameters ook door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens worden gebruikt bij het onderzoek van beweringen dat de vrijheid van meningsuiting is geschonden.

A.5.4. De Ministerraad merkt bovendien op dat het de afdeling wetgeving van de Raad van State is die de wetgever ertoe heeft aangezet het begrip « risico » in artikel 140*bis* van het Strafwetboek in te voeren, teneinde de tekst van die wetsbepaling te laten samenvallen met het kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 28 november 2008.

Hij merkt evenwel op dat de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot de beperkingen van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting niet vereiste dat dat begrip moest worden ingevoerd.

A.5.5. De Ministerraad merkt eveneens op dat artikel 139, tweede lid, en artikel 141*ter* van het Strafwetboek aan de auteur van een boodschap waarborgen met betrekking tot de beoordelingsbevoegdheid van de rechter bieden.

A.5.6. De Ministerraad merkt ten slotte op dat toekomstige interpretatiemoeilijkheden van artikel 140*bis* van het Strafwetboek, die onbestaanbaar zijn met de vereiste van voorzienbaarheid, niet met zekerheid kunnen worden afgeleid uit de uiteenlopende standpunten waarop reeds is gewezen in de rechtspraak met betrekking tot de betekenis van de bij de wet van 19 december 2003 ingevoerde strafbepalingen.

De Ministerraad, die erop wijst dat de verzoekende partijen in essentie verwijzen naar vonnissen of arresten van rechtscolleges van eerste aanleg of in hoger beroep, vermeldt bovendien drie arresten van na de wet van 19 december 2003 waarbij het Hof van Cassatie, overeenkomstig zijn opdracht, de eenheid van de rechtspraak met betrekking tot de strafwetgeving in verband met de strijd tegen het terrorisme heeft verzekerd.

A.6.1. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne antwoorden dat de Belgische wetgever over een daadwerkelijke bewegingsvrijheid beschikte voor de omzetting van het kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 28 november 2008.

Zij brengen in herinnering dat een dergelijke akte verbindend is voor het Koninkrijk België « ten aanzien van het te bereiken resultaat », maar het « de bevoegdheid [laat] vorm en middelen te kiezen ». Zij zijn van mening dat het standpunt van het Federaal Parlement des te belangrijker is daar het voormelde kaderbesluit enkel door de regeringen van de Europese Unie was aangenomen. De verzoekende partijen beklemtonen eveneens dat zowel artikel 3, lid 1, van dat kaderbesluit als de overwegingen 13 tot 15 ervan de bewegingsvrijheid van de Belgische wetgever versterken, met name in zoverre zij de lidstaten van de Europese Unie ertoe verplichten elke vorm van willekeur bij de omzetting van het kaderbesluit uit te sluiten.

A.6.2. Bovendien relativiseren het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne het specifieke karakter van de aangelegenheid van het terrorisme. Zij merken op dat andere soorten van criminaliteit het voorwerp van een Europese harmonisatie uitmaken en even gevarieerde als evolutieve vormen vertonen.

A.7. De Ministerraad repliceert dat de wetgever, ook al beschikte hij over een zekere bewegingsvrijheid bij de omzetting van de bepalingen van het kaderbesluit van 28 november 2008 met betrekking tot de nieuwe misdrijven, desalniettemin rekening moest houden met het belang van een gemeenschappelijke definitie ervan om de onontbeerlijke politieke en justitiële samenwerking in het kader van de strijd tegen het terrorisme binnen de Europese Unie te verbeteren, maar ook met de noodzaak om te voorzien in de bestraffing van het onrechtstreeks uitlokken van het plegen van een terroristisch misdrijf die tijdens de parlementaire voorbereiding van het kaderbesluit te kennen is gegeven, alsook met de dreiging van een terechtwijzing door de Europese Commissie, bevoegd om de lidstaten ertoe te dwingen hun strafwetgeving te harmoniseren.

Ten aanzien van artikel 8 van de wet van 18 februari 2013

A.8. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne voeren aan dat het invoegen, bij artikel 8 van de wet van 18 februari 2013, van de woorden « niet verantwoorde » in artikel 141ter van het Strafwetboek niet voldoet aan de vereiste van voorzienbaarheid die uit het wettigheidsbeginsel in strafzaken voortvloeit.

Zij merken allereerst op dat in de parlementaire voorbereiding van de wet van 18 februari 2013 niet wordt uitgelegd waarom de Franse uitdrukking « de façon injustifiée » die in het wetsontwerp werd gebruikt en die de noodzaak van een evenredigheidstoets leek te formuleren, werd verlaten ten voordele van de Franse woorden « sans justification », die meer een loutere motiveringsvereiste lijken uit te drukken. De verzoekende partijen verbazen zich eveneens over het feit dat de Nederlandse versie van het wetsontwerp geen soortgelijke wijziging heeft ondergaan.

De verzoekende partijen zetten vervolgens uiteen dat de betekenis van de woorden « niet verantwoorde » onvoorzienbaar is en dat de parlementaire voorbereiding van artikel 8 van de wet van 18 februari 2013 het niet mogelijk maakt de rechtvaardigingscriteria te bepalen waardoor de bepalingen van titel I^{ter} van boek II van het Strafwetboek in de zin van een toegestane beperking van of belemmering voor de mensenrechten of de fundamentele vrijheden zouden kunnen worden geïnterpreteerd. De verzoekende partijen zijn van mening dat de in het geding zijnde uitdrukking minstens kan worden begrepen als een wil van de auteurs van het nieuwe artikel 141ter van het Strafwetboek om te verwijzen naar de voorwaarden van inmenging in of van beperking van de in de artikelen 8 tot 11 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden vervatte rechten of als de wil om een autonoom criterium van beperking van de grondrechten in te voeren. Zij voeren aan dat een uitdrukkelijke en expliciete verwijzing, in het eerste geval, onzekerheid zou hebben vermeden en dat, in het tweede geval, inzonderheid de vraag naar de bijzondere kenmerken van dat autonome criterium ten opzichte van de voorwaarden die uit het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden voortvloeien, alsook de vraag naar de eventuele onbestaanbaarheid van dat criterium met dat Verdrag, rijzen.

A.9. De Ministerraad antwoordt dat artikel 141ter van het Strafwetboek niet indruist tegen het wettigheidsbeginsel in strafzaken.

Hij brengt in herinnering dat de invoeging van de woorden « niet verantwoorde » ertoe strekt gevolg te geven aan een opmerking die is geformuleerd door de afdeling wetgeving van de Raad van State, die opmerkte dat artikel 141ter van het Strafwetboek, zonder die woorden, verkeerdelijk aangaf dat de nieuwe bepalingen van titel I^{ter} van boek II van het Strafwetboek noch de vrijheid van meningsuiting, noch de vrijheid van vereniging beperkten.

De Ministerraad voegt eraan toe dat de in het geding zijnde woorden geenszins ertoe strekken een autonoom criterium van beperking van de grondrechten in de wet in te voeren. Uit de uitdrukkelijke verwijzing naar de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, geformuleerd in de memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat aan de oorsprong van het nieuwe artikel 141ter van het Strafwetboek ligt, leidt hij af dat de wetgever wenst te verwijzen naar de bij artikel 10.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens toegestane beperkingen en restricties. De Ministerraad beklemtoont dat artikel 141ter van het Strafwetboek ertoe strekt uitdrukkelijk in herinnering te brengen dat de wetgever gehecht is aan de eerbiediging van de mensenrechten in het kader van de strijd tegen het terrorisme.

A.10. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne antwoorden dat een loutere herinnering aan de gehechtheid aan de eerbiediging van de mensenrechten in het kader van de strijd tegen het terrorisme niet voldoet aan de in artikel 3, lid 1, van het kaderbesluit van 28 november 2008 geformuleerde verbintenis, namelijk ervoor zorgen dat de strafbaarstellingen in verhouding staan tot de nagestreefde legitieme doelen en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, en ervoor zorgen dat elke vorm van willekeur of discriminerende behandeling wordt uitgesloten.

De verzoekende partijen voegen eraan toe dat die herinnering evenmin de aanvullende en soortgelijke waarborg uitmaakt waarin in artikel 12 van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme, ondertekend te Warschau op 16 mei 2005, is voorzien.

A.11. De Ministerraad repliceert dat noch artikel 12 van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme, noch artikel 3, lid 1, van het kaderbesluit van 28 november 2008 de Staat ertoe verbinden een specifieke bepaling in te voeren die een aanvullende waarborg met betrekking tot de eerbiediging van de mensenrechten bevat.

Hij beklemtoont dat de in de wet van 18 februari 2013 bedoelde nieuwe strafbaarstellingen geen enkele discriminerende, willekeurige of onevenredige behandeling mogelijk maken. Hij merkt op dat de nieuwe strafbepalingen door de bevoegde rechtscolleges zullen moeten worden geïnterpreteerd en toegepast met inachtneming van de andere bepalingen van Belgisch recht en van de regels van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zoals gelezen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Wat betreft het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 19 en 27 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 19 en 22 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met de artikelen 11 en 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

A.12.1. Het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne voeren aan dat het misdrijf dat in het leven is geroepen bij artikel 140bis van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 4 van de wet van 18 februari 2013, een aantasting van de vrijheid van meningsuiting uitmaakt die onbestaanbaar is met artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

De verzoekende partijen, die uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens afleiden dat de vrijheid van meningsuiting tegelijkertijd het doel en een bestaansvoorwaarde van de vrijheid van vereniging en in het bijzonder van de vakbondsvrijheid is, zijn van mening dat een aantasting van de eerste vrijheid ook een aantasting is van de in artikel 11 van hetzelfde Verdrag erkende tweede vrijheid.

A.12.2. De verzoekende partijen zetten allereerst uiteen dat in de beperking van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting die artikel 140bis van het Strafwetboek uitmaakt, niet wordt voorzien bij een wet in de zin van de artikelen 10.2 en 11.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Zij zijn van mening dat die wetsbepaling, door het reeds vermelde (A.4.2) gebrek aan nauwkeurigheid ervan, niet aan elke persoon

de mogelijkheid biedt te voorzien of zijn woorden al dan niet zullen worden bestraft. De verzoekende partijen brengen in dat verband in herinnering dat de memorie van toelichting van het wetsontwerp dat aan de oorsprong van artikel 140*bis* van het Strafwetboek ligt, de rechter die die wetsbepaling toepast, ertoe noopt rekening te houden met de auteur van de boodschap, met de ontvanger ervan, met de aard ervan en met de context ervan. Zij voeren aan dat elk van die beoordelingscriteria van het door de in het geding zijnde boodschap opgeleverde risico ertoe bijdraagt dat de gevolgen van het publiekelijk ter beschikking stellen ervan minder voorzienbaar worden gemaakt, door een al te grote beoordelingsvrijheid aan de rechter te laten. Zij zijn van mening dat daaruit een zelfcensuur zal voortvloeien die onbestaanbaar is met het doel van de in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens erkende vrijheid van meningsuiting.

De verzoekende partijen vragen zich af of de bestreden wetsbepaling niet met zich meebrengt dat minder rekening wordt gehouden met de inhoud van de boodschap of met de daden van de persoon die ze uitbrengt dan met de herkomst, de ideeën of de identiteit van die persoon. Zij beklemtonen dat de vakvereniging die een zaak bij het Hof aanhangig maakt, geregeld haar steun betuigt aan vakbondslui uit het buitenland van wie wordt voorgesteld dat zij banden hebben met terroristische organisaties en dat de vakbondsafgevaardigden noodzakelijkerwijs een sterk, mobiliserend en indringend discours voeren dat, gezien de vaagheid van de wetsbepaling, zou kunnen worden vervolgd.

De verzoekende partijen merken eveneens op dat de bestreden wetsbepaling het mogelijk maakt de zender van een boodschap te veroordelen op grond van het vermoedelijke oogmerk van de personen die ze ontvangen, terwijl het onmogelijk is voldoende vast te stellen op welke wijze de zender wordt gepercipieerd door het publiek dat zijn boodschap ontvangt en op welke wijze de zender zijn publiek percipieert.

De verzoekende partijen voeren bovendien aan dat de bestreden wetsbepaling kan worden toegepast op elk soort van boodschap, ongeacht het onderwerp of de vorm ervan, en het aan de rechter overlaat, op grond van zijn eigen politieke opvattingen, te bepalen welke de met de werkelijkheid overeenstemmende en controleerbare beweringen zijn die zullen kunnen worden bestraft of, integendeel, beschermd.

Zij merken ten slotte op dat het feit dat de rechter rekening houdt met de context waarin de in het geding zijnde boodschap wordt verspreid, hem onvermijdelijk ertoe zal brengen Belgische of buitenlandse politieke situaties te beoordelen op grond van zijn persoonlijke analyse.

A.12.3. De verzoekende partijen zetten vervolgens uiteen dat de beperking van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting die artikel 140*bis* van het Strafwetboek uitmaakt, niet nodig is in een democratische samenleving, zoals de artikelen 10.2 en 11.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens nochtans vereisen.

Dienaangaande merken zij op dat de bestreden wetsbepaling een te grote verscheidenheid aan discourses betreft. Zij merken op dat die bepaling, volgens de parlementaire voorbereiding ervan, in strijd met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en zonder dwingende maatschappelijke behoefte, het mogelijk maakt een polemisch, radicaal of controversieel discours dat geen enkele oproep tot haat of tot geweld bevat, te veroordelen. Zij beklemtonen dat artikel 140*bis* van het Strafwetboek, rekening houdend met de vage formulering ervan, ook het verspreiden van ideeën of van boodschappen met betrekking tot collectieve acties die strekken tot de verdediging van werknemers en die een fundamenteel element van de activiteit van de vakvereniging uitmaken, omvat.

De verzoekende partijen wijzen eveneens erop dat de bestreden bepaling, in naam van het voorkomen van een eventueel risico dat onrechtstreeks in het leven is geroepen door een discours of van de onrechtstreekse gevolgen die woorden worden geacht te hebben gehad, een fundamentele en onevenredige beperking vormt van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting en van de vrijheid van vereniging. Zij zijn van mening dat een dergelijke beperking niet bestaanbaar is met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot artikel 17 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens waarin het ontnemen van fundamentele vrijheden enkel zou worden aanvaard in geval van een direct oorzakelijk verband tussen een discours dat aanzet tot haat of tot geweld en daden die uit dat discours voortvloeien. Een huidig risico of een dreigend gevaar van daden van haat of van geweld zouden op zijn minst vereist zijn.

De verzoekende partijen zetten ten slotte uiteen dat de in artikel 140*bis* van het Strafwetboek bedoelde straffen kennelijk onevenredig zijn. Zij zijn van mening dat die straffen te zwaar zijn aangezien het erom gaat een discours te bestraffen dat *a posteriori* werd geacht van dien aard te zijn dat het een derde onrechtstreeks heeft kunnen beïnvloeden om een terroristisch misdrijf te plegen dat hij niet noodzakelijkerwijs heeft gepleegd.

Zij merken op dat de in de bestreden bepaling bedoelde straffen aanzienlijk hoger zijn dan die welke artikel 20 van de wet van 30 juli 1981 « tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden » inhoudt ten aanzien van personen wier woorden rechtstreeks aanzetten tot haat. De verzoekende partijen zijn eveneens van mening dat de zwaarte van de in artikel 140bis van het Strafwetboek bedoelde straffen, gecombineerd met het uiterst vage karakter van de omschrijving van de beoogde discoursen, een ontradend effect zal hebben op de personen die niet op consensus berustende uitspraken willen doen. Zij merken op dat zulks ook gevolgen zal hebben voor het gebruik van de vrijheid van vereniging door de vakverenigingen die, aangezien zij een strafrechtelijke veroordeling vrezen, zullen aarzelen om uitspraken te doen die noodzakelijk zijn voor het instellen van collectieve vorderingen die strekken tot de verdediging van de gemeenschappelijke belangen van de werknemers.

A.12.4. In hun memorie van antwoord beklemtonen de verzoekende partijen dat de artikelen 2 en 3, lid 1, alsook de overwegingen 13 tot 15, van het kaderbesluit van 28 november 2008 de bewegingsvrijheid uitbreiden waarover de Belgische wetgever beschikt om te voldoen aan de in artikel 3, lid 1, onder a), van dat kaderbesluit vervatte verplichting die betrekking heeft op de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting.

A.13. De Ministerraad is van mening dat het tweede middel niet gegrond is.

Hij is van mening dat artikel 140bis van het Strafwetboek de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting en van de vrijheid van vereniging met inachtneming van de in de artikelen 10.2 en 11.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens vermelde voorwaarden beperkt. Verwijzend naar de opmerkingen die hij in verband met het eerste middel formuleert, merkt de Ministerraad op dat die wetsbepaling een legitiem doel nastreeft, bij de wet wordt voorzien en nodig is in een democratische samenleving.

Ten aanzien van de opportuniteit om een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie te stellen

A.14. In ondergeschikte orde verzoeken het ABVV, Rudy De Leeuw en Anne Demelenne het Hof om aan het Hof van Justitie van de Europese Unie een prejudiciële vraag te stellen over de bestaanbaarheid van artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit van 13 juni 2002, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit van 28 november 2008, met artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, « in overeenstemming gelezen met » de artikelen 11 en 12 of elke andere bepaling van dat Handvest, in zoverre de strafbaarstelling, bij gebrek aan voldoende duidelijkheid en nauwkeurigheid van het onrechtstreeks publiekelijk uitlokken van terrorisme dat een gevaar van een terroristisch misdrijf oplevert, bedoeld in dat kaderbesluit, op onevenredige wijze afbreuk doet aan de fundamentele rechten en vrijheden.

De verzoekende partijen zijn van mening dat artikel 2 van het kaderbesluit van 28 november 2008, de overwegingen 13 en 14 van die akte, artikel 141ter van het Strafwetboek en de in het Europees Parlement en in het Federaal Parlement van het Koninkrijk België geuite kritiek in verband met het ontwerp van kaderbesluit of in verband met het wetsontwerp dat aan de oorsprong van de wet van 18 februari 2013 ligt, aangeven dat er grote twijfel bestaat over de inachtneming van de grondrechten door artikel 1 van het kaderbesluit van 28 november 2008 en door artikel 140bis van het Strafwetboek dat de omzetting ervan vormt. Dienaangaande vermelden de verzoekende partijen onder meer ook het kritische advies van de Commissaris voor de mensenrechten van 2 februari 2005 over artikel 4 van het ontwerp van Verdrag ter voorkoming van terrorisme waarop het kaderbesluit van 28 november 2008 is geïnspireerd.

A.15. De Ministerraad antwoordt dat het, rekening houdend met de niet-gegrondheid van de middelen, niet noodzakelijk is om aan het Hof van Justitie van de Europese Unie een prejudiciële vraag te stellen over de geldigheid of over de uitlegging van het kaderbesluit van 28 november 2008.

Met betrekking tot de zaak nr. 5711

Wat de ontvankelijkheid van het beroep tot vernietiging betreft

Ten aanzien van het belang van de eerste en de tweede verzoekende partij

A.16. De vereniging zonder winstoogmerk « Ligue des Droits de l'Homme » verantwoordt haar belang om de vernietiging van de artikelen 4 tot 8 van de wet van 18 februari 2013 te vorderen door de omstandigheid dat

die wetsbepalingen klaarblijkelijk in strijd zijn met de verdediging van de essentiële waarden van de democratische maatschappijen die het maatschappelijk doel van de verzoekende partij uitmaakt. Zij merkt op dat het Hof reeds herhaalde malen haar belang heeft erkend om de vernietiging te vorderen van wetten die, zoals de voormelde wetsbepalingen, aanleiding kunnen geven tot een willekeurige aantasting van de rechten van een individu of van een gemeenschap of van de beginselen van gelijkheid, vrijheid en humanisme, of die in strijd zijn met de door de verzoekende partij verdedigde grondwettelijke of internationale waarborgen.

De vereniging zonder winstoogmerk « Syndicat des Avocats pour la Démocratie » (SAD) verantwoordt haar belang om de vernietiging van dezelfde artikelen van de wet van 18 februari 2013 te vorderen door de omstandigheid dat in haar beroep een schending van het wettigheidsbeginsel in strafzaken, alsook van de vrijheid van gedachte, van meningsuiting, van godsdienst en van vereniging, wordt aangeklaagd.

Beide voornoemde verenigingen merken op dat het Hof, bij het arrest nr. 125/2005 van 13 juli 2005, het beroep tot vernietiging dat zij hebben ingesteld tegen de wet van 19 december 2003, in het verlengde waarvan de wet van 18 februari 2013 ligt, als ontvankelijk heeft beschouwd.

Ten aanzien van de bekwaamheid en het belang van de derde verzoekende partij

A.17. De « Centrale Nationale des Employés » (CNE) zet allereerst uiteen dat zij als representatieve werknemersorganisatie die is aangesloten bij het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) dat een interprofessionele organisatie is die in de Nationale Arbeidsraad is vertegenwoordigd, de bekwaamheid heeft om de vernietiging van de artikelen 4 tot 8 van de wet van 18 februari 2013 te vorderen.

A.18. De CNE voert vervolgens aan dat zij een belang heeft bij het vorderen van de vernietiging van die wetsbepalingen.

Zij merkt in dat verband op dat het in artikel 140bis van het Strafwetboek bedoelde misdrijf afbreuk doet aan de vrijheid van meningsuiting en aan de vrijheid van vereniging, die nauw verbonden zijn met haar bestaansredenen en met de voorwaarden van haar activiteiten. Zij merkt ook op dat het nieuwe artikel 141ter van het Strafwetboek aan het licht brengt dat de wetgever zich zelf bewust is van de aantastingen van de vrijheid van meningsuiting en van de vrijheid van vereniging die zouden kunnen worden afgeleid uit de toepassing van de andere bepalingen van de wet van 18 februari 2013. Zij is evenwel van mening dat dat artikel de beperkingen van die vrijheden die noodzakelijk zijn voor haar optreden, ondoorzichtig maakt.

De CNE voert aan dat die nieuwe bepalingen van het Strafwetboek haar maatschappelijk doel, alsook haar bestaan, haar werking en haar optreden, rechtstreeks aantasten. Aangezien zij de verbetering en de verdediging van de maatschappelijke belangen van alle werknemers nastreeft, brengt zij in herinnering dat de vakbondsactie haar bestaansredenen is. De verzoekende partij voegt eraan toe dat zowel artikel 151 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en artikel 12, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie als de wet van 24 mei 1921 « tot waarborging der vrijheid van vereniging » de vakbondsvrijheid beschermen. Zij is van mening dat die het belang van de rol van de representatieve werknemersorganisaties weergeeft en hun het recht verleent om de aan de uitoefening van die vrijheid gestelde perken te betwisten.

Wat betreft het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 12, tweede lid, en artikel 14 van de Grondwet, van artikel 7.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en van artikel 15, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

Ten aanzien van artikel 4 van de wet van 18 februari 2013

A.19.1. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE voeren aan dat de vaagheid van bepaalde bewoordingen van artikel 140bis van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 4 van de wet van 18 februari 2013, die bepaling onbestaanbaar maakt met het wettigheidsbeginsel in strafzaken, aangezien zij het niet mogelijk maakt de willekeur van de rechter te vermijden.

A.19.2. Zij zijn van mening dat de wetgever, door de « onrechtstreekse aanzetting » tot het plegen van terroristische misdrijven strafbaar te maken, de rechter ertoe dwingt de geestesgesteldheid van de auteur van de boodschap, die van het « publiek » dat die boodschap ontvangt, alsook hetgeen de auteur over de

geestesgesteldheid van het « publiek » diende te weten, te onderzoeken. De verzoekers, die beklemtonen dat een boodschap die een « onrechtstreekse aanzetting » inhoudt, niet zegt dat een misdrijf moet worden gepleegd, zijn van oordeel dat de rechter onderzoek zal moeten doen naar de eventuele verborgen betekenis van de woorden en naar de bijbedoelingen van de auteur van die woorden en van de lezers ervan, hetgeen een erg subjectieve onderneming is.

De verzoekende partijen beklemtonen dat het rechtstreeks publiekelijk uitlokken van het plegen van daden van terrorisme reeds strafbaar was met toepassing van artikel 66 van het Strafwetboek of met toepassing van artikel 1 van de wet van 25 maart 1891. Zij zijn van mening dat zulks het niet gemakkelijker maakt te bepalen hoe ver het in artikel 140*bis* van het Strafwetboek bedoelde nieuwe misdrijf reikt. Zij merken eveneens op dat het tijdens de parlementaire voorbereiding van die wetsbepaling gemaakte onderscheid tussen het rechtstreeks publiekelijk uitlokken en het onrechtstreeks publiekelijk uitlokken niet overeenstemt met het onderscheid dat in de tekst van die bepaling tussen het rechtstreeks aansturen en het onrechtstreeks aansturen wordt gemaakt. Zij voegen eraan toe dat de vereiste van een bijzonder opzet en de vereiste van een risico het niet mogelijk maken beter te bepalen hoe ver het misdrijf onrechtstreekse aanzetting tot terrorisme reikt. Zij preciseren dat de eerste vereiste, met betrekking tot het morele element, de voorzienbaarheid van de strafwet onvoldoende waarborgt, rekening houdend met de snelheid waarmee een rechter zal kunnen besluiten tot het bestaan van het bijzonder opzet in geval van een onrechtstreekse aanzetting tot het plegen van een daad van terrorisme.

A.19.3. De verzoekende partijen zetten eveneens uiteen dat het woord « risico » onvoldoende nauwkeurig is om aan iedere persoon die een boodschap verspreidt, de mogelijkheid te bieden de gevolgen van zijn daden te voorzien.

Kritiek uitend op de strafbaarstelling van een gedrag dat slechts onrechtstreeks een « risico » oplevert, zijn zij van mening dat dat laatste woord een grote beoordelingsvrijheid laat aan de rechter die op subjectieve wijze zal moeten beslissen of die boodschap, rekening houdend met de vermoedelijke geestesgesteldheid van het publiek dat ze ontvangt, niet tot een terroristisch misdrijf had kunnen leiden, zelfs indien dat niet is gepleegd. Volgens de verzoekende partijen doet de vereiste van « ernstige aanwijzingen », die tijdens de parlementaire voorbereiding van de bestreden bepaling ter attentie van de rechter is geformuleerd, de onzekerheid over de draagwijdte van het misdrijf alleen maar toenemen. Zij merken op dat de aanwijzing een element is waarmee rekening moet worden gehouden in het begin van een strafrechtspleging, bij een tenlastelegging of bij het uitreiken van een aanhoudingsbevel, en beklemtonen daarbij dat enkel een bewijs een veroordeling toelaat. De verzoekende partijen zijn ten slotte van mening dat van de auteur van een boodschap niet kan worden verwacht dat hij rekening houdt met de vier parameters voor het evalueren van het risico, die door de Regering tijdens de parlementaire voorbereiding zijn vermeld, met betrekking tot de auteur, de ontvanger, de aard of de context van de boodschap.

De verzoekende partijen merken op dat de afdeling wetgeving van de Raad van State de stellers van het voorontwerp van wet verzocht het begrip « reëel risico » te gebruiken.

A.19.4. De verzoekende partijen zijn van mening dat noch artikel 139, tweede lid, van het Strafwetboek, noch artikel 141*ter* van hetzelfde Wetboek daadwerkelijke waarborgen bieden tegen de willekeur van de rechter die artikel 140*bis* toepast.

A.19.5. De verzoekende partijen zijn bovendien van mening dat in de parlementaire voorbereiding geen elementen worden aangereikt die de gevolgen van het gebrek aan duidelijkheid en aan voorzienbaarheid van de tekst van artikel 140*bis* van het Strafwetboek kunnen verzachten. Zij merken op dat de wijze waarop de artikelen 139 en 140 van het Strafwetboek zijn toegepast, aangeeft dat, zelfs wanneer de parlementaire stukken dergelijke elementen bevatten, zulks inzake terrorisme niet altijd volstaat om de inachtneming van het wettigheidsbeginsel in strafzaken te verzekeren.

De verzoekende partijen merken ook op dat de rechtspraak met betrekking tot de misdrijven in verband met terrorisme onvoldoende toegankelijk is. Zij preciseren dat enkel de arresten van het Hof van Cassatie daadwerkelijk toegankelijk zijn. Uit verschillende beslissingen die in een aantal terrorismezaken zijn geweest, leiden zij ook af dat de rechtspraak ter zake helemaal niet voorzienbaar is. Zij merken op dat zulks des te zorgwekkender is daar de nieuwe strafbaarstellingen verwijzen naar bepalingen die reeds het voorwerp van uiteenlopende, onverenigbare en soms extensieve interpretaties hebben uitgemaakt.

De verzoekende partijen voeren aan dat de hoogte van de straffen inzake terrorisme een grotere nauwkeurigheid van de strafwet vereist.

Zij merken ten slotte op dat de Belgische wetgevende macht niet was gehouden door de bewoordingen van het kaderbesluit van 28 november 2008. De Belgische wetgever had volgens hen, zoals bij de omzetting van het kaderbesluit van 13 juni 2002, en teneinde redundanties te vermijden, kunnen beslissen om de bepalingen van het kaderbesluit van 28 november 2008 met betrekking tot gedragingen die in het nationale recht reeds strafbaar zijn gesteld, niet om te zetten. In overweging 15 van dat kaderbesluit zou die bewegingsvrijheid van de Staat worden bevestigd.

A.20. Om de redenen die in de zaak nr. 5710 zijn uiteengezet (A.5 en A.7), is de Ministerraad van mening dat het eerste middel niet gegrond is in zoverre het betrekking heeft op artikel 140*bis* van het Strafwetboek.

Ten aanzien van artikel 5 van de wet van 18 februari 2013

A.21. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE voeren aan dat artikel 140*ter* van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 5 van de wet van 18 februari 2013, om twee redenen onbestaanbaar is met het wettigheidsbeginsel in strafzaken.

De verzoekende partijen klagen allereerst aan dat de bestreden bepaling het mogelijk maakt een individu te vervolgen dat, zonder lid te zijn van een terroristische groep, een andere persoon werft met het oog op het plegen van een terroristisch misdrijf. Door aan te voeren dat alle andere in artikel 140*ter* van het Strafwetboek bedoelde daden van werving reeds op grond van de artikelen 66, 67, 140 of 141 van dat Wetboek konden worden vervolgd, beweren zij dat de bestreden bepaling het mogelijk maakt elke persoon te straffen die een andere benadert met een discours dat als onwettig, radicaal of extreem wordt beschouwd. De verzoekende partijen, die uit de parlementaire voorbereiding van die bepaling afleiden dat die niet vereist dat de geronselde persoon daadwerkelijk moet hebben deelgenomen aan het plegen van het misdrijf of zich bij een terroristische groep moet hebben gevoegd, zien niet in hoe de vervolgende overheid in staat zal zijn de bestanddelen van het misdrijf werving vast te stellen.

De verzoekende partijen klagen vervolgens aan dat artikel 140*ter* van het Strafwetboek de omvang van de straf die zal worden toegepast op het individu dat een persoon werft ten behoeve van een vreemde troepenmacht, dat met toepassing van artikel 1 van de wet van 1 augustus 1979 « betreffende diensten bij een vreemde leger- of troepenmacht die zich op het grondgebied van een vreemde Staat bevindt » kan worden gestraft met een gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar, onvoorzienbaar maakt. Zij zijn van mening dat artikel 140*ter* van het Strafwetboek, dat voor hetzelfde gedrag in een veel hogere straf voorziet, de verwarring in de rechtspraak ter zake zal doen toenemen.

A.22. De Ministerraad antwoordt dat artikel 140*ter* van het Strafwetboek niet onbestaanbaar is met de door de verzoekende partijen aangevoerde grondwets- en internationale bepalingen.

Hij merkt allereerst op dat de bestreden wetsbepaling een maatregel is die met toepassing van artikel 3, lid 2, onder b), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 is genomen.

Hij zet vervolgens uiteen dat de bestanddelen van het misdrijf voldoende duidelijk en nauwkeurig zijn. Uit de memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat aan de oorsprong van artikel 140*ter* van het Strafwetboek ligt, leidt hij af dat het materiële element van het misdrijf wordt vastgesteld zodra de ronselaar een benaderde persoon heeft overhaald of overtuigd om zich achter de terroristische zaak te scharen, ook al wordt niet aangetoond dat die laatste persoon daadwerkelijk een terroristisch misdrijf heeft gepleegd of zich bij een terroristische groep heeft gevoegd. De Ministerraad beklemtoont bovendien dat het ten aanzien van de ronselaar is dat het opzettelijke element van het in artikel 140*ter* van het Strafwetboek beschreven misdrijf moet worden vastgesteld. Uit de negende en veertiende overweging van het kaderbesluit van 28 november 2008 leidt hij af dat de ronselaar het oogmerk moet hebben te werven voor terrorisme.

De Ministerraad zet ten slotte uiteen dat het toepassingsgebied van artikel 140*ter* van het Strafwetboek niet identiek is aan dat van de wet van 1 augustus 1979 en dat de in die twee bepalingen bedoelde straffen, die betrekking hebben op essentieel verschillende situaties, niet met elkaar kunnen worden vergeleken.

Ten aanzien van artikel 6 van de wet van 18 februari 2013

A.23. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE voeren aan dat artikel 140^{quater} van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 6 van de wet van 18 februari 2013, om twee redenen onbestaanbaar is met het wettigheidsbeginsel in strafzaken.

De verzoekende partijen klagen allereerst aan dat de bestreden bepaling het materiële element van het in het leven geroepen misdrijf te ruim en te vaag omschrijft. Zij voeren aan dat het opleiden van een individu om een daad van terrorisme te plegen, een gedrag is dat reeds op grond van de artikelen 67 en 140, § 1, van het Strafwetboek kon worden gestraft. Zij merken op dat in de parlementaire voorbereiding van de bestreden bepaling wordt bevestigd dat het materiële element van het misdrijf erg ruim is, aangezien het op eender welk onderricht of op eender welke opleiding betrekking heeft.

De verzoekende partijen klagen vervolgens aan dat de bestreden bepaling het opzettelijke element van het misdrijf vaag omschrijft. Zij zijn van mening dat die vaagheid des te minder bestaanbaar is met de vereiste van wettigheid in strafzaken daar het materiële element te ruim wordt omschreven en daar het misdrijf kan worden vastgesteld, zelfs indien de onderrichte of opgeleide persoon niet daadwerkelijk een terroristisch misdrijf heeft gepleegd, heeft geprobeerd er een te plegen, of heeft deelgenomen aan de activiteiten van een terroristische groep. Volgens de verzoekende partijen voorziet de tekst van artikel 140^{quater} van het Strafwetboek erin dat het misdrijf enkel wordt vastgesteld indien de opleider handelt met de bedoeling dat zijn leerling een daad van terrorisme pleegt, terwijl in de parlementaire voorbereiding van die bepaling wordt aangegeven dat het misdrijf enkel bestaat indien de opleiding door de leerling wordt gevolgd teneinde een daad van terrorisme te plegen. De verzoekende partijen staan stil bij de toepassing van de bestreden bepaling op een persoon die, zonder andere bedoeling dan het verspreiden van kennis, informatie publiceert die zou kunnen worden gebruikt door personen die het oogmerk hebben een terroristisch misdrijf te plegen. Zij vragen zich ook af hoe de vervolgende overheid zal kunnen bewijzen dat de opleider de bedoeling had de kennis die hij heeft gepubliceerd, voor terroristische doeleinden te gebruiken of wist dat zijn leerling de bedoeling had zijn opleiding voor dergelijke doeleinden te gebruiken, indien geen enkel terroristisch misdrijf werd gepleegd. De verzoekende partijen merken op dat het opzettelijke element van het bij de bestreden bepaling in het leven geroepen misdrijf nauwkeuriger wordt omschreven in artikel 3, lid 1, onder b), van het kaderbesluit van 13 juni 2002.

A.24. De Ministerraad antwoordt dat artikel 140^{quater} van het Strafwetboek niet onbestaanbaar is met de door de verzoekende partijen aangevoerde grondwets- en internationale bepalingen.

Hij merkt allereerst op dat de bestreden wetsbepaling een maatregel is die met toepassing van artikel 3, lid 2, onder c), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 is genomen.

Hij zet vervolgens uiteen dat het ruime karakter van de bewoordingen die zijn gebruikt om het materiële element van het bij artikel 140^{quater} van het Strafwetboek in het leven geroepen misdrijf te omschrijven, niet onbestaanbaar is met het wettigheidsbeginsel in strafzaken, wegens het feit dat dat misdrijf enkel als vastgesteld kan worden beschouwd indien de onderrichtingen, de opleiding of de omstandigheden ervan het oogmerk van de opleider dat erin bestaat de verwezenlijking van een terroristisch misdrijf te dienen, aan het licht brengen. De Ministerraad merkt op dat het verspreiden van instructies met betrekking tot het besturen van een vliegtuig op zich niet laakbaar is. Hij voegt eraan toe dat bij de interpretatie van de bestreden bepaling, met name krachtens artikel 141ter van het Strafwetboek, rekening moet worden gehouden met de vrijheid van meningsuiting.

Uit de memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat aan de oorsprong van de bestreden bepaling ligt, leidt de Ministerraad ten slotte af dat het daarin beschreven misdrijf enkel wordt vastgesteld indien de persoon die de opleiding verschaft, het oogmerk heeft dat die opleiding dient voor het verwezenlijken van een terroristisch misdrijf of indien hij weet dat die opleiding ertoe strekt dat doel te dienen.

Ten aanzien van artikel 7 van de wet van 18 februari 2013

A.25. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE voeren aan dat artikel 140^{quinquies} van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 7 van de wet van 18 februari 2013, onbestaanbaar is met het wettigheidsbeginsel in strafzaken.

De verzoekende partijen klagen allereerst aan dat de bestreden bepaling het materiële element van het in het leven geroepen misdrijf te ruim omschrijft. Zij voeren aan dat het volgen van een opleiding die is bestemd om

een daad van terrorisme te plegen, een gedrag is dat reeds als handeling ter voorbereiding van het plegen van een in artikel 137 van het Strafwetboek bedoeld terroristisch misdrijf of op grond van artikel 140, § 1, van hetzelfde Wetboek kon worden bestraft.

De verzoekende partijen klagen vervolgens aan dat de bestreden bepaling het bestaan van het betwiste misdrijf doet afhangen van het bewijs van een oogmerk, dat maar moeilijk en enkel na afloop van een erg subjectieve beoordeling kan worden geleverd. Zij zijn van mening dat zulks des te minder bestaanbaar is met de vereiste van wettigheid in strafzaken daar het materiële element te ruim wordt omschreven en daar het misdrijf kan worden vastgesteld, ook al werd geen enkel terroristisch misdrijf gepleegd of zelfs geen enkele poging daartoe ondernomen. De verzoekende partijen, die opmerken dat het aannemen van artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek niet de tenuitvoerlegging is van een verplichting die uit het kaderbesluit van 13 juni 2002 voortvloeit, beklemtonen dat noch de tekst van die wetsbepaling, noch de parlementaire voorbereiding ervan waarborgen tegen de willekeur van de strafrechter bevatten.

De verzoekende partijen merken ten slotte op dat artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek de omvang van de straf die zal worden toegepast op het individu dat een « militaire » opleiding in het buitenland heeft gevolgd, dat met toepassing van artikel 2 van de wet van 1 augustus 1979 kan worden gestraft met een maximale gevangenisstraf van twee jaar, onvoorzienbaar maakt. Zij voeren aan dat de strafrechter, indien hij volledig subjectief van oordeel is dat dat individu bij zijn terugkeer uit het buitenland overwoog een terroristisch misdrijf te plegen, hij dat individu met toepassing van artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek tot een veel hogere straf zal kunnen veroordelen.

A.26. De Ministerraad antwoordt dat artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek niet onbestaanbaar is met de door de verzoekende partijen aangevoerde grondwets- en internationale bepalingen.

Hij merkt allereerst op dat de bestreden wetsbepaling geen maatregel is die met toepassing van het kaderbesluit van 13 juni 2002 is genomen.

De Ministerraad, die overigens van mening is dat de kritiek van de verzoekende partijen soortgelijk is aan die welke zij ten aanzien van artikel 140*quater* van het Strafwetboek uiteenzetten, verwijst in essentie naar de opmerkingen die hij in verband met de grondwettigheid van die bepaling heeft geformuleerd (A.24). Met betrekking tot het verwijt van de verzoekende partijen in verband met de toepassing van artikel 2 van de wet van 1 augustus 1979, verwijst de Ministerraad naar de laatste opmerking die in verband met de grondwettigheid van artikel 140*ter* van het Strafwetboek is geformuleerd (A.22).

Ten aanzien van artikel 8 van de wet van 18 februari 2013

A.27. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE vorderen eveneens de vernietiging van de woorden « niet verantwoorde » in artikel 141*ter* van het Strafwetboek, zoals vervangen bij artikel 8 van de wet van 18 februari 2013, om dezelfde redenen als die welke de verzoekende partijen in de zaak nr. 5710 uiteenzetten (A.8).

A.28. De Ministerraad formuleert dienaangaande dezelfde opmerkingen als die welke hij in antwoord op de verzoekende partijen in de zaak nr. 5710 formuleert (A.9).

A.29. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE antwoorden dat het standpunt van de Ministerraad onverenigbaar is met wat de Regering beweert in de memorie van toelichting bij een wetsontwerp houdende diverse bepalingen inzake justitie dat onder meer strekt tot het opheffen van de in het geding zijnde uitdrukking.

Ten aanzien van de opportuniteit om een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie te stellen

A.30.1. In ondergeschikte orde verzoeken de « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE het Hof om aan het Hof van Justitie van de Europese Unie een of andere prejudiciële vraag te stellen met betrekking tot artikel 3, lid 1, onder a), artikel 3, lid 1, onder b), en artikel 3, lid 1, onder c), van het kaderbesluit van 13 juni 2002, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit van 28 november 2008.

A.30.2. In verband met artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 stellen de verzoekende partijen allereerst een vraag voor over de bestaanbaarheid van die bepaling met artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, « in overeenstemming gelezen met » de artikelen 10, 11, 12 en 22 van dat Handvest, in zoverre de begrippen « onrechtstreeks publiekelijk uitlokken » en « gevaar » onvoldoende duidelijk en nauwkeurig zijn, en in zoverre de bestraffing van het « onrechtstreeks aanzetten tot terrorisme » in strijd zou zijn met de fundamentele vrijheden van de burgers van de Europese Unie.

De verzoekende partijen suggereren het Hof eveneens aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag te stellen over de bestaanbaarheid van artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 met het « wettigheidsbeginsel », in zoverre die bepaling het niet mogelijk maakt de betekenis te bepalen van « gedraging die terroristische misdrijven niet rechtstreeks bepleit maar/en het gevaar oplevert dat één of meer van dergelijke misdrijven worden gepleegd », alsook over de noodzaak van een restrictieve en voor de vervolgte personen gunstige interpretatie van de voormelde bepaling van het kaderbesluit van 13 juni 2002, rekening houdend met de rechtszekerheid, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vereniging.

A.30.3. In verband met artikel 3, lid 1, onder b), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 stellen de verzoekende partijen allereerst een vraag voor over de bestaanbaarheid van die bepaling met artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, « in overeenstemming gelezen met » de artikelen 10, 11, 12 en 22 van dat Handvest, in zoverre het opzettelijke en materiële element van het misdrijf dat erin wordt omschreven, daarin onvoldoende wordt bepaald.

De verzoekende partijen suggereren het Hof eveneens aan het Hof van Justitie te vragen of die bepaling van het kaderbesluit van 13 juni 2002, rekening houdend met de voormelde bepalingen van het Handvest van de grondrechten, in die zin kan worden geïnterpreteerd dat het « de strafbaarstelling mogelijk maakt van een gedrag dat niet specifiek erin bestaat dat aan een andere persoon opzettelijk wordt gevraagd om een van de misdrijven te plegen » waarnaar in artikel 3, lid 1, onder b), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 wordt verwezen.

A.30.4. In verband met artikel 3, lid 1, onder c), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 stellen de verzoekende partijen allereerst voor om het Hof van Justitie te verzoeken zich uit te spreken over de bestaanbaarheid ervan met artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, « in overeenstemming gelezen met » de artikelen 10, 11, 12 en 22 van dat Handvest, in zoverre het omschreven misdrijf betrekking heeft op elke vorm van onderrichtingen of opleiding en zelfs indien de opleider geen « terroristisch oogmerk » heeft, wordt vastgesteld.

De verzoekende partijen suggereren het Hof eveneens aan het Hof van Justitie te vragen of dezelfde bepaling van het kaderbesluit van 13 juni 2002, rekening houdend met de voormelde bepalingen van het Handvest van de grondrechten, in die zin kan worden geïnterpreteerd dat het « de strafbaarstelling mogelijk maakt van een individu dat niet specifiek op de hoogte is van het feit dat de opleiding die het verschaft, zal worden gebruikt voor het plegen » van een van de misdrijven waarnaar in artikel 3, lid 1, onder b), van het kaderbesluit van 13 juni 2002 wordt verwezen.

A.31. De Ministerraad antwoordt dat het, rekening houdend met de niet-gegrondheid van de middelen, niet noodzakelijk is om aan het Hof van Justitie van de Europese Unie een prejudiciële vraag te stellen over de geldigheid of over de uitlegging van de voormelde bepalingen van het kaderbesluit van 13 juni 2002, ingevoegd bij het kaderbesluit van 28 november 2008.

Wat betreft het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 19, 25 en 27 van de Grondwet, van de artikelen 9, 10 en 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van de artikelen 18, 19 en 22 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en van de artikelen 10, 11, 12 en 22 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

A.32. De « Ligue des Droits de l'Homme », de SAD en de CNE voeren allereerst aan dat alle in hun beroep beoogde bepalingen niet bij de wet worden voorzien, rekening houdend met de onbestaanbaarheid ervan met het wettigheidsbeginsel in strafzaken.

De verzoekende partijen zetten vervolgens uiteen dat de in die wetsbepalingen bedoelde strafbare feiten niet nodig zijn in een democratische samenleving. Zij preciseren dat die strafrechtelijke maatregelen noch nodig, noch relevant zijn, aangezien zij betrekking hebben op reeds bestrafte gedragingen, aangezien zij in zware straffen voorzien, aangezien zij snel zijn aangenomen na afloop van parlementaire voorbereiding die

duidelijkheid mist, en aangezien de antiterrorismewetgeving, mikpunt van kritiek, niet het voorwerp van een noodzakelijke evaluatie heeft uitgemaakt. De verzoekende partijen voegen eraan toe dat de bestreden wetsbepalingen overbodig zijn omdat het aannemen ervan niet de tenuitvoerlegging is van een verplichting waarin in het kaderbesluit van 28 november 2008 is voorzien. Dienaangaande merken zij op dat enkel het in artikel 140*bis* van het Strafwetboek bedoelde misdrijf voortvloeit uit een verplichting tot omzetting van die Europese akte, maar ook dat die wetsbepaling ongrondwettig is, terwijl het kaderbesluit niet vereist dat een maatregel die in strijd is met de rechten en vrijheden, moet worden aangenomen. De verzoekende partijen zijn van mening dat de bestreden wetsbepalingen ook overbodig zijn aangezien de wet van 19 december 2003 het reeds mogelijk maakte personen te bestraffen die een training voor terrorisme volgen en aangezien geen enkele persoon die op grond van die wet is veroordeeld, ervan werd beschuldigd op het Belgische grondgebied een terroristisch misdrijf te hebben gepleegd of te hebben geprobeerd te plegen.

In verband met de aangevoerde ongrondwettigheid van artikel 140*bis* van het Strafwetboek merken de verzoekende partijen ten slotte op dat de strafrechtelijke bestraffing van een discours dat noch tot haat, noch tot geweld oproept, volgens de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, verboden is. Zij wijzen eveneens erop dat de aard en de zwaarte van de in die wetsbepaling bedoelde straffen haar ook onbestaanbaar maken met artikel 10 van dat Verdrag.

A.33. De Ministerraad is van mening dat het tweede middel niet gegrond is.

Verwijzend naar de opmerkingen die hij in verband met het eerste middel formuleert, merkt de Ministerraad op dat de beperkingen van de uitoefening van de fundamentele vrijheden die de bestreden wetsbepalingen uitmaken, een legitiem doel nastreven, bij de wet worden voorzien en nodig zijn in een democratische samenleving.

- B -

Ten aanzien van de context van de beroepen

B.1.1. De wet van 19 december 2003 « betreffende terroristische misdrijven » heeft in boek II van het Strafwetboek een « Titel *Iter* » met als opschrift « Terroristische misdrijven » ingevoegd, die de artikelen 137 tot 141*ter* omvat.

B.1.2. Artikel 137 van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 3 van de wet van 19 december 2003 en gewijzigd bij artikel 7 van de wet van 30 december 2009 « betreffende de strijd tegen piraterij op zee » en bij artikel 2 van de wet van 18 februari 2013 « tot wijziging van boek II, titel *Iter* van het Strafwetboek », bepaalt :

« § 1. Als terroristisch misdrijf wordt aangemerkt het misdrijf bepaald in de §§ 2 en 3 dat door zijn aard of context een land of een internationale organisatie ernstig kan schaden en opzettelijk gepleegd is met het oogmerk om een bevolking ernstige vrees aan te jagen of om de overheid of een internationale organisatie op onrechtmatige wijze te dwingen tot het verrichten of het zich onthouden van een handeling, of om de politieke, constitutionele, economische of sociale basisstructuren van een land of een internationale organisatie ernstig te ontwrichten of te vernietigen.

§ 2. Als terroristisch misdrijf wordt onder de voorwaarden bepaald in § 1, aangemerkt :

1° het opzettelijk doden of opzettelijk toebrengen van slagen en verwondingen bedoeld in de artikelen 393 tot 404, 405*bis*, 405*ter* voor zover er naar de bovengenoemde artikelen wordt verwezen, 409, § 1, eerste lid, en §§ 2 tot 5, 410 voorzover er naar de bovengenoemde artikelen wordt verwezen, 417*ter* en 417*quater*;

2° de gijzelneming bedoeld in artikel 347*bis*;

3° de ontvoering bedoeld in de artikelen 428 tot 430 en 434 tot 437;

4° de grootschalige vernieling of beschadiging bedoeld in de artikelen 521, eerste en derde lid, 522, 523, 525, 526, 550*bis*, § 3, 3°, in artikel 15 van de wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij, en in artikel 114, § 4, van de wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven, waardoor mensenlevens in gevaar worden gebracht of aanzienlijke economische schade wordt aangericht;

5° het kapen van vliegtuigen bedoeld in artikel 30, § 1, 2°, van de wet van 27 juni 1937 houdende herziening van de wet van 16 november 1919 betreffende de regeling der luchtvaart;

6° het zich door bedrog, geweld of bedreiging jegens de kapitein meester maken van een schip, bedoeld in artikel 33 van de wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij evenals de daden van piraterij bedoeld in artikel 3 van de wet van 30 december 2009 betreffende de strijd tegen piraterij op zee;

7° de strafbare feiten bedoeld in het koninklijk besluit van 23 september 1958 houdende algemeen reglement betreffende het fabriceren, opslaan, onder zich houden, verkopen, vervoeren en gebruiken van springstoffen, gewijzigd bij het koninklijk besluit van 1 februari 2000, en die strafbaar zijn gesteld door de artikelen 5 tot 7 van de wet van 28 mei 1956 betreffende ontplofbare en voor de deflagratie vatbare stoffen en mengsels en de daarmee geladen tuigen;

8° de strafbare feiten bedoeld in de artikelen 510 tot 513, 516 tot 518, 520, 547 tot 549, en in artikel 14 van de wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij, waardoor mensenlevens in gevaar worden gebracht;

9° de strafbare feiten bedoeld in de wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens;

10° de strafbare feiten bedoeld in artikel 2, eerste lid, 2°, van de wet van 10 juli 1978 houdende goedkeuring van het Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxinewapens en inzake de vernietiging van deze wapens, opgemaakt te Londen, Moskou en Washington op 10 april 1972;

11° de poging, in de zin van de artikelen 51 tot 53, tot het plegen van de in deze paragraaf bedoelde wanbedrijven.

§ 3. Als terroristisch misdrijf wordt onder de voorwaarden bepaald in § 1 eveneens aangemerkt :

1° andere dan in § 2 bedoelde grootschalige vernieling of beschadiging, of het veroorzaken van een overstroming van een infrastructurele voorziening, een vervoerssysteem, een publiek of privaat eigendom, waardoor mensenlevens in gevaar worden gebracht of aanzienlijke economische schade wordt aangericht;

2° het kapen van andere transportmiddelen dan bedoeld in het 5° en 6° van § 2;

3° het vervaardigen, bezitten, verwerven, vervoeren, of leveren van kernwapens of chemische wapens, het gebruik van kernwapens, biologische of chemische wapens, alsmede het verrichten van onderzoek in en het ontwikkelen van chemische wapens;

4° het laten ontsnappen van gevaarlijke stoffen waardoor mensenlevens in gevaar worden gebracht;

5° het verstoren of onderbreken van de toevoer van water, elektriciteit of andere essentiële natuurlijke hulpbronnen waardoor mensenlevens in gevaar worden gebracht;

6° de bedreiging met het plegen van één van de strafbare feiten bedoeld in § 2 of in deze paragraaf ».

B.1.3. Artikel 139 van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 5 van de wet van 19 december 2003, bepaalt :

« Met terroristische groep wordt bedoeld iedere gestructureerde vereniging van meer dan twee personen die sinds enige tijd bestaat en die in onderling overleg optreedt om terroristische misdrijven te plegen, als bedoeld in artikel 137.

Een organisatie waarvan het feitelijk oogmerk uitsluitend politiek, vakorganisatorisch, menslievend, levensbeschouwelijk of godsdienstig is of die uitsluitend enig ander rechtmatig oogmerk nastreeft, kan als zodanig niet beschouwd worden als een terroristische groep in de zin van het eerste lid ».

B.1.4. Artikel 140 van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 6 van de wet van 19 december 2003, bepaalt :

« § 1. Iedere persoon die deelneemt aan enige activiteit van een terroristische groep, zij het ook door het verstrekken van gegevens of materiële middelen aan een terroristische groep of door het in enigerlei vorm financieren van enige activiteit van een terroristische groep, terwijl hij weet dat zijn deelname bijdraagt tot het plegen van een misdaad of wanbedrijf door

de terroristische groep, wordt gestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar en met geldboete van honderd euro tot vijfduizend euro.

§ 2. Iedere leidende persoon van een terroristische groep wordt gestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar en met geldboete van duizend euro tot tweehonderdduizend euro ».

B.1.5. Artikel 141*ter* van het Strafwetboek, ingevoegd bij artikel 9 van de wet van 19 december 2003, bepaalde :

« Geen enkele bepaling uit deze titel kan worden gelezen in die zin dat zij een beperking of een belemmering beoogt van rechten of fundamentele vrijheden, zoals het stakingsrecht, de vrijheid van vergadering, vereniging of meningsuiting, waaronder het recht om, voor de verdediging van de eigen belangen, samen met anderen vakbonden op te richten dan wel zich daarbij aan te sluiten, evenals het daarmee samenhangende recht van betoging, en zoals onder meer verankerd in de artikelen 8 tot 11 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden ».

Ten aanzien van het onderwerp van de beroepen

B.2.1. Bij de artikelen 4 tot 7 van de wet van 18 februari 2013 « tot wijziging van boek II, titel *Iter* van het Strafwetboek » worden de artikelen 140*bis* tot 140*quinquies* van het Strafwetboek ingevoegd.

B.2.2. Bij artikel 4 van de wet van 18 februari 2013 wordt in die titel van het Strafwetboek een artikel 140*bis* ingevoegd, dat luidt als volgt :

« Onverminderd de toepassing van artikel 140 wordt iedere persoon die een boodschap verspreidt of anderszins publiekelijk ter beschikking stelt met het oogmerk aan te zetten tot het plegen van één van de in artikel 137 bedoelde misdrijven, met uitzondering van het in artikel 137, § 3, 6°, bedoelde misdrijf, gestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar en met een geldboete van honderd euro tot vijfduizend euro, wanneer dergelijk gedrag, ongeacht of het al dan niet rechtstreeks aanstuurt op het plegen van terroristische misdrijven, het risico oplevert dat één of meer van deze misdrijven mogelijk wordt gepleegd ».

B.2.3. Bij artikel 5 van de wet van 18 februari 2013 wordt een artikel 140*ter* ingevoegd, dat luidt als volgt :

« Onverminderd de toepassing van artikel 140 wordt iedere persoon die een andere persoon werft voor het plegen van een van de in artikel 137 of in artikel 140 bedoelde

misdrifven, met uitzondering van het in artikel 137, § 3, 6°, bedoelde misdrijf, gestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar en met een geldboete van honderd euro tot vijfduizend euro ».

B.2.4. Bij artikel 6 van de wet van 18 februari 2013 wordt een artikel 140^{quater} ingevoegd, dat luidt als volgt :

« Onverminderd de toepassing van artikel 140 wordt iedere persoon die onderrichtingen geeft of een opleiding verschaft voor de vervaardiging of het gebruik van explosieven, vuurwapens of andere wapens of schadelijke of gevaarlijke stoffen, dan wel voor andere specifieke methoden en technieken met het oog op het plegen van een van de in artikel 137 bedoelde misdrijven, met uitzondering van het in artikel 137, § 3, 6°, bedoelde misdrijf, gestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar en met een geldboete van honderd euro tot vijfduizend euro ».

B.2.5. Bij artikel 7 van de wet van 18 februari 2013 wordt een artikel 140^{quinquies} ingevoegd, dat luidt als volgt :

« Onverminderd de toepassing van artikel 140 wordt iedere persoon die zich in België of in het buitenland onderrichtingen doet geven of aldaar een opleiding volgt die worden bedoeld in artikel 140^{quater} met het oog op het plegen van een van de in artikel 137 bedoelde misdrijven, met uitzondering van het in artikel 137, § 3, 6°, bedoelde misdrijf, gestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar en met een geldboete van honderd euro tot vijfduizend euro ».

B.3. Bij artikel 8 van dezelfde wet wordt artikel 141ter van het Strafwetboek vervangen door de volgende tekst :

« Geen enkele bepaling uit deze titel kan worden gelezen in die zin dat zij een niet verantwoorde beperking of belemmering beoogt van rechten of fundamentele vrijheden, zoals het stakingsrecht, de vrijheid van vergadering en vereniging, waaronder het recht om, voor de verdediging van de eigen belangen, samen met anderen vakbonden op te richten dan wel zich erbij aan te sluiten, evenals het daarmee samenhangende recht van betoging, de vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder de vrijheid van drukpers en de vrijheid van meningsuiting in andere media, en zoals onder meer verankerd in de artikelen 8 tot 11 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden ».

B.4. Uit de uiteenzetting van de twee beroepen tot vernietiging blijkt dat het Hof onder meer wordt verzocht de woorden « niet verantwoorde » in die versie van artikel 141ter van het Strafwetboek te vernietigen.

Bij artikel 2 van de wet van 25 april 2014 « houdende diverse bepalingen betreffende Justitie » worden de woorden « niet verantwoorde » in artikel 141ter van het Strafwetboek evenwel opgeheven.

B.5. In zoverre daarin de vernietiging van die woorden wordt gevorderd, zijn de beroepen tot vernietiging bijgevolg zonder voorwerp geworden.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van het beroep in de zaak nr. 5711

B.6. Artikel 6 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof vereist onder meer dat het verzoekschrift met betrekking tot een beroep tot vernietiging voor elk middel uiteenzet in welk opzicht de regels waarvan de schending voor het Hof wordt aangevoerd, door de bestreden wetsbepaling zouden zijn geschonden.

B.7.1. In de zaak nr. 5711 is het tweede middel onder meer afgeleid uit de schending, door de artikelen 140bis tot 140^{quinquies} van het Strafwetboek, van artikel 19 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 18 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met de artikelen 10 en 22 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

B.7.2. Artikel 19 van de Grondwet bepaalt :

« De vrijheid van eredienst, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheden worden gepleegd ».

Artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door de eredienst, door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing ervan en het onderhouden van de geboden en voorschriften.

2. De vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden kan aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn voor de openbare orde, gezondheid of zedelijkheid of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen ».

Artikel 18 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bepaalt :

« 1. Een ieder heeft het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Dit recht omvat tevens de vrijheid een zelf gekozen godsdienst of overtuiging te hebben of te aanvaarden, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging tot uiting te brengen door de eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door praktische toepassing en het onderwijzen ervan.

2. Op niemand mag dwang worden uitgeoefend die een belemmering zou betekenen van zijn vrijheid een door hemzelf gekozen godsdienst of overtuiging te hebben of te aanvaarden.

3. De vrijheid van een ieder zijn godsdienst of overtuiging tot uiting te brengen kan slechts in die mate worden beperkt als wordt voorgeschreven door de wet en noodzakelijk is ter bescherming van de openbare veiligheid, de orde, de volksgezondheid, de goede zeden of de fundamentele rechten en vrijheden van anderen.

4. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettige voogden, de godsdienstige en morele opvoeding van hun kinderen op pupillen overeenkomstig hun eigen overtuiging te verzekeren ».

Artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst en overtuiging te veranderen en de vrijheid, hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als privé, zijn godsdienst te belijden of zijn overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in de praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften.

2. Het recht op dienstweigering op grond van gewetensbezwaren wordt erkend volgens de nationale wetten die de uitoefening van dit recht beheersen ».

Artikel 22 van hetzelfde Handvest bepaalt :

« De Unie eerbiedigt de verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal ».

B.7.3. Het tweede middel in de zaak nr. 5711 zet niet uiteen in welk opzicht de artikelen 140*bis* tot 140*quinquies* van het Strafwetboek afbreuk zouden doen aan de vrijheid van eredienst en aan de vrije openbare uitoefening ervan, gewaarborgd door artikel 19 van de Grondwet, aan het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst dat in de drie voormelde internationale verdragen is erkend, aan het recht op dienstweigering op grond van gewetensbezwaren dat in artikel 10, lid 2, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie is erkend en aan de in artikel 22 van hetzelfde Handvest neergelegde verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal.

B.8. In zoverre het is afgeleid uit de schending van die grondwetsbepaling, in samenhang gelezen met die verdragsbepalingen, is het tweede middel in de zaak nr. 5711 onontvankelijk.

Ten gronde

A. Met betrekking tot artikel 140bis van het Strafwetboek

Wat de bestaanbaarheid met het wettigheidsbeginsel in strafzaken betreft

B.9. Uit de uiteenzetting van de verzoekschriften tot vernietiging blijkt dat het Hof, in het eerste middel van zowel in de zaak nr. 5710 als in de zaak nr. 5711, wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140*bis* van het Strafwetboek met artikel 12, tweede lid, van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 7.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 15, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 49, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in zoverre die wetsbepaling ertoe strekt het « onrechtstreeks aanzetten » tot of het « onrechtstreeks uitlokken » van het plegen van een terroristisch misdrijf te bestraffen en het woord « risico » daarin wordt gebruikt.

B.10. Artikel 12, tweede lid, van de Grondwet bepaalt :

« Niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt [...] ».

B.11.1. Artikel 7 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt :

« 1. Niemand kan worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten, dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde. Evenmin zal een zwaardere straf worden opgelegd dan die welke ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was.

2. Dit artikel staat niet in de weg aan het vonnis en de straf van iemand die schuldig is aan een handelen of nalaten, hetwelk ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde, een misdrijf was overeenkomstig de algemene rechtsbeginselen welke door de beschaafde volken worden erkend ».

B.11.2. Artikel 15 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bepaalt :

« 1. Niemand kan worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten, dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde. Evenmin, mag een zwaardere straf worden opgelegd dan die welke ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was. Indien, na het begaan van het strafbare feit de wet mocht voorzien in de oplegging van een lichtere straf, dient de overtreder daarvan te profiteren.

2. Geen enkele bepaling van dit artikel staat in de weg aan het vonnis en de straf van iemand die schuldig is aan een handelen of nalaten, hetwelk ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde, van strafrechtelijke aard was overeenkomstig de algemene rechtsbeginselen die door de volkerengemeenschap worden erkend ».

B.11.3. Artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie bepaalt :

« 1. Niemand mag worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde van het handelen of nalaten. Evenmin mag een zwaardere straf worden opgelegd dan die, die ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was. Indien de wet na het begaan van het strafbare feit in een lichtere straf voorziet, is die van toepassing.

2. Dit artikel staat niet de berechting en bestraffing in de weg van iemand die schuldig is aan een handelen of nalaten dat ten tijde van het handelen of nalaten een misdrijf was volgens de door de volkerengemeenschap erkende algemene beginselen.

3. De zwaarte van de straf mag niet onevenredig zijn aan het strafbare feit ».

B.12. In zoverre zij vereisen dat elk misdrijf bij de wet moet worden voorzien, hebben artikel 7.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, artikel 49 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en artikel 15, lid 1, van het

Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten een draagwijdte die analoog is aan artikel 12, tweede lid, van de Grondwet.

De door die bepalingen verstrekte waarborgen vormen in die mate dan ook een onlosmakelijk geheel.

B.13. Door aan de wetgevende macht de bevoegdheid te verlenen om te bepalen in welke gevallen strafvervolging mogelijk is, waarborgt artikel 12, tweede lid, van de Grondwet aan elke burger dat geen enkele gedraging strafbaar zal worden gesteld dan krachtens regels aangenomen door een democratisch verkozen beraadslagende vergadering.

Het wettigheidsbeginsel in strafzaken dat uit de voormelde grondwetsbepaling en internationale bepalingen voortvloeit, gaat bovendien uit van de idee dat de strafwet moet worden geformuleerd in bewoordingen op grond waarvan eenieder, op het ogenblik waarop hij een gedrag aanneemt, kan uitmaken of dat gedrag al dan niet strafbaar is. Het eist dat de wetgever in voldoende nauwkeurige, duidelijke en rechtszekerheid biedende bewoordingen bepaalt welke feiten strafbaar worden gesteld, zodat, enerzijds, diegene die een gedrag aanneemt, vooraf op afdoende wijze kan inschatten wat het strafrechtelijke gevolg van dat gedrag zal zijn en, anderzijds, aan de rechter geen al te grote beoordelingsbevoegdheid wordt gelaten.

Het wettigheidsbeginsel in strafzaken staat evenwel niet eraan in de weg dat de wet aan de rechter een beoordelingsbevoegdheid toekent. Er dient immers rekening te worden gehouden met het algemene karakter van de wetten, de uiteenlopende situaties waarop zij van toepassing zijn en de evolutie van de gedragingen die zij bestraffen.

Aan het vereiste dat een misdrijf duidelijk moet worden omschreven in de wet is voldaan wanneer de rechtzoekende, op basis van de bewoordingen van de relevante bepaling en, indien nodig, met behulp van de interpretatie daarvan door de rechtscolleges, kan weten welke handelingen en welke verzuimen zijn strafrechtelijke aansprakelijkheid meebrengen.

Enkel bij het onderzoek van een specifieke strafbepaling is het mogelijk om, rekening houdend met de elementen eigen aan de misdrijven die zij wil bestraffen, te bepalen of de door de wetgever gehanteerde algemene bewoordingen zo vaag zijn dat ze het strafrechtelijk wettigheidsbeginsel zouden schenden.

B.14. Uit de bewoordingen van artikel 140*bis* van het Strafwetboek blijkt dat het publiekelijk ter beschikking stellen van een boodschap met het « oogmerk aan te zetten » tot het plegen van een terroristisch misdrijf in die bepaling als misdrijf wordt aangemerkt, op voorwaarde dat die terbeschikkingstelling « al dan niet rechtstreeks aanstuurt » op het plegen van dat misdrijf en het « risico » oplevert dat dat misdrijf « mogelijk wordt gepleegd ».

B.15. Artikel 140*bis* van het Strafwetboek strekt ertoe de tenuitvoerlegging te verzekeren van de verplichting die is geformuleerd in artikel 3, lid 2, onder a), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 13 juni 2002 « inzake terrorismebestrijding », zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ van 28 november 2008 « tot wijziging van Kaderbesluit 2002/475/JBZ inzake terrorismebestrijding » (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, pp. 4-6, 11; *ibid.*, DOC 53-2502/004, p. 8), dat bepaalt :

« Iedere lidstaat neemt de maatregelen die noodzakelijk zijn om de volgende opzettelijke gedragingen als strafbare feiten die verband houden met terroristische activiteiten aan te merken :

a) het publiekelijk uitlokken van het plegen van terroristische misdrijven; ».

In artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ, wordt gepreciseerd :

« 1. In dit kaderbesluit wordt verstaan onder :

a) ‘publiekelijk uitlokken van het plegen van een terroristisch misdrijf’: de verspreiding, of het anderszins beschikbaar maken, van een boodschap aan het publiek, met het oogmerk aan te zetten tot het plegen van een strafbaar feit, in de zin van artikel 1, lid 1, onder a) tot en met h), indien deze gedraging, ongeacht of daarmee al dan niet rechtstreeks terroristische misdrijven worden bepleit, het gevaar oplevert dat één of meer van dergelijke misdrijven zouden kunnen worden gepleegd; ».

B.16. De bewoordingen van artikel 140bis van het Strafwetboek die aan de oorsprong van de uit de schending van artikel 12, tweede lid, van de Grondwet afgeleide middelen liggen, zijn identiek aan de in artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ gehanteerde bewoordingen en in de parlementaire voorbereiding van de bestreden bepaling wordt niet aangegeven dat de wetgever zou hebben willen afzien van de opvatting die is gevolgd voor het aannemen van de voormelde bepalingen van het Unierecht.

B.17.1. In overweging 14 die aan het kaderbesluit 2008/919/JBZ voorafgaat, wordt aangegeven dat het misdrijf waarin het voorziet, een opzettelijk misdrijf is. De vereiste van dat bijzonder opzet wordt ook door de wetgever in aanmerking genomen (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 13). Het gaat om « het oogmerk aan te zetten tot het plegen van één van de in artikel 137 bedoelde misdrijven, met uitzondering van het in artikel 137, § 3, 6°, bedoelde misdrijf ».

Wanneer een term door de wetgever niet is gedefinieerd, dient men hem de gebruikelijke betekenis te geven, behoudens wanneer blijkt dat de wetgever van deze gebruikelijke betekenis heeft willen afwijken (Cass., 27 april 1999, *Arr. Cass.*, 1999, I, nr. 242), hetgeen te dezen niet het geval is.

« Aanzetten » betekent aansporen (in het Frans : « inciter »). Bijgevolg volstaat het niet dat de verspreide of publiekelijk ter beschikking gestelde boodschap al dan niet rechtstreeks aanstuurt op het plegen van terroristische misdrijven en het risico oplevert dat een of meer van die misdrijven mogelijk worden gepleegd. Er moet ook worden bewezen dat de persoon die de boodschap verspreidt of publiekelijk ter beschikking stelt, het oogmerk heeft gehad een ander ertoe aan te sporen een terroristisch misdrijf te plegen.

Het staat aan de rechter om het vereiste bijzonder opzet te beoordelen. Aan een tekst met algemene draagwijdte kan niet worden verweten geen preciezere definitie van het opzet te geven dat erin wordt vereist. Zoals het hem betaamt te doen wanneer hij over de ernst van de aan hem voorgelegde feiten moet oordelen, moet de rechter dat opzet beoordelen, niet op grond van subjectieve opvattingen die de toepassing van de bestreden bepaling onvoorzienbaar zouden maken, maar door de objectieve bestanddelen van het misdrijf in overweging te nemen en met de specifieke omstandigheden van elke zaak rekening te houden.

B.17.2. « Aansturen » betekent trachten te bereiken of verkrijgen (in het Frans : « préconiser »). Door het gedrag strafbaar te stellen dat al dan niet rechtstreeks aanstuurt op het plegen van terroristische misdrijven, stelt de bestreden bepaling de persoon die de boodschap verspreidt of publiekelijk ter beschikking stelt, in staat te weten dat hij een misdrijf pleegt, ongeacht of die boodschap duidelijk (rechtstreeks aansturen) of onduidelijk (onrechtstreeks aansturen) zegt dat terroristische misdrijven moeten worden gepleegd, hetgeen de rechter moet beoordelen op grond van alle gegevens van de zaak.

B.17.3. De verwijzing in artikel 140*bis* naar het risico dat een of meer van de in die bepaling bedoelde misdrijven worden gepleegd en die, *mutatis mutandis*, ook in het kaderbesluit 2008/919/JBZ wordt gemaakt, is evenmin onverzoenbaar met de vereisten van het wettigheidsbeginsel. Een « risico » betekent een gevaar voor onheil, schade of verlies (in het Frans : « risque »). Het staat aan de rechter in dat verband de in B.17.1 vermelde beoordelingsbevoegdheid uit te oefenen en te onderzoeken of dat risico steunt op « ernstige aanwijzingen » door rekening te houden met de identiteit van de persoon die de boodschap verspreidt of publiekelijk ter beschikking stelt, de ontvanger ervan, de aard ervan en de context waarin zij wordt geformuleerd (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, pp. 12-13).

B.18. Ten slotte dient te worden herinnerd aan de constante zorg van de wetgever dat, door de terroristische misdrijven strafbaar te stellen, geen afbreuk zou worden gedaan aan de uitoefening van de fundamentele vrijheden, reden waarom de voormelde artikelen 139, tweede lid, en 141*ter* in het Strafwetboek werden ingevoegd.

Bij zijn beoordeling van de bestanddelen van het misdrijf staat het bijgevolg aan de rechter rekening te houden met die artikelen.

B.19. Hieruit volgt dat artikel 140*bis* van het Strafwetboek, ook al laat het aan de rechter een ruime beoordelingsbevoegdheid, hem geen autonome bevoegdheid inzake strafbaarstelling toekent die inbreuk zou maken op de bevoegdheden van de wetgever en de bewoordingen ervan zijn voldoende nauwkeurig en duidelijk om eenieder in staat te stellen te weten wat het met de beoogde straf strafbare gedrag is.

B.20. In zoverre zij zijn afgeleid uit de schending van artikel 12, tweede lid, van de Grondwet, in samenhang gelezen met de in B.9 aangehaalde verdragsbepalingen, zijn de middelen niet gegrond.

Wat de bestaanbaarheid met de vrijheid van meningsuiting en met de vrijheid van vereniging betreft

B.21. Uit de uiteenzetting van het tweede middel dat in de zaak nr. 5710 wordt aangevoerd, blijkt dat het Hof ook wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140*bis* van het Strafwetboek met de artikelen 19 en 27 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 19 en 22 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met de artikelen 11 en 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Het in de zaak nr. 5711 aangevoerde tweede middel is afgeleid uit de schending, door artikel 140*bis* van het Strafwetboek, van de artikelen 19, 25 en 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de voormelde verdragsbepalingen.

B.22.1. Artikel 25 van de Grondwet bepaalt :

« De drukpers is vrij; de censuur kan nooit worden ingevoerd; geen borgstelling kan worden geëist van de schrijvers, uitgevers of drukkers.

Wanneer de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft, kan de uitgever, de drukker of de verspreider niet worden vervolgd ».

Artikel 27 van de Grondwet bepaalt :

« De Belgen hebben het recht van vereniging; dit recht kan niet aan enige preventieve maatregel worden onderworpen ».

B.22.2. Artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen. Dit artikel belet niet dat Staten radio-omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen.

2. Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, welke bij de wet worden voorzien en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen ».

Artikel 11 van hetzelfde Verdrag bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op vrijheid van vreedzame vergadering en op vrijheid van vereniging, met inbegrip van het recht om vakverenigingen op te richten en zich bij vakverenigingen aan te sluiten voor de bescherming van zijn belangen.

2. De uitoefening van deze rechten kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, voor de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Dit artikel verbiedt niet, dat wettige beperkingen worden aangebracht in de uitoefening van deze rechten door leden van de gewapende macht, van de politie of van het ambtelijk apparaat van de Staat ».

De vrijheid van meningsuiting, gewaarborgd door artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, is één van de doelstellingen van de in artikel 11 van hetzelfde Verdrag erkende vrijheid van vereniging (EHRM, 30 juni 2009, *Herri Batasuna en Barasuna* t. Spanje, § 74; grote kamer, 12 augustus 2011, *Palomo Sánchez en anderen* t. Spanje, § 52; 25 september 2012, *Trade Union of the Police in the Slovak Republic en anderen* t. Slowakije, § 51; 18 juni 2013, *Gün en anderen* t. Turkije, § 76; 8 juli 2014, *Nedim Sener* t. Turkije, § 112).

B.22.3. Artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bepaalt :

« 1. Een ieder heeft het recht zonder inmenging een mening te koesteren.

2. Een ieder heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit recht omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook op te sporen, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van andere media naar zijn keuze.

3. Aan de uitoefening van de in het tweede lid van dit artikel bedoelde rechten zijn bijzondere plichten en verantwoordelijkheden verbonden. Deze kan derhalve aan bepaalde beperkingen worden gebonden, doch alleen beperkingen die bij de wet worden voorzien en nodig zijn :

a) in het belang van de rechten of de goede naam van anderen;

b) in het belang van de nationale veiligheid of ter bescherming van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden ».

Artikel 22 van hetzelfde Verdrag bepaalt :

« 1. Een ieder heeft het recht op vrijheid van vereniging, met inbegrip van het recht vakverenigingen op te richten en zich bij vakverenigingen aan te sluiten voor de bescherming van zijn belangen.

2. De uitoefening van dit recht kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die, welke bij de wet zijn voorgeschreven en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare veiligheid, de openbare orde, de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Dit artikel belet niet het opleggen van wettige beperkingen aan leden van de strijdmacht en van de politie in de uitoefening van dit recht.

3. Geen bepaling in dit artikel geeft de Staten die partij zijn bij het Verdrag van 1948 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht de bevoegdheid wettelijke maatregelen te treffen, die de in dat Verdrag voorziene waarborgen in gevaar zouden brengen, of de wet zodanig toe te passen dat deze in gevaar zouden worden gebracht ».

B.22.4. Artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen.

2. De vrijheid en de pluriformiteit van de media worden geëerbiedigd ».

Artikel 12 van hetzelfde Handvest bepaalt :

« 1. Eenieder heeft op alle niveaus, met name op politiek, vakverenigings- en maatschappelijk gebied, het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en op vrijheid van vereniging, hetgeen mede omvat eenieders recht, ter bescherming van zijn belangen samen met anderen vakverenigingen op te richten of zich daarbij aan te sluiten.

2. Politieke partijen op het niveau van de Unie dragen bij tot de uiting van de politieke wil van de burgers van de Unie ».

B.22.5. Artikel 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie bepaalt :

« 1. Beperkingen op de uitoefening van de in dit Handvest erkende rechten en vrijheden moeten bij wet worden gesteld en de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden eerbiedigen. Met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel kunnen slechts beperkingen worden gesteld, indien zij noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

[...]

3. Voor zover dit Handvest rechten bevat die corresponderen met rechten welke zijn gegarandeerd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, zijn de inhoud en reikwijdte ervan dezelfde als die welke er door genoemd verdrag aan worden toegekend. Deze bepaling verhindert niet dat het recht van de Unie een ruimere bescherming biedt ».

B.23.1. In zoverre het recht op vrijheid van meningsuiting daarin wordt erkend, hebben artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, artikel 11, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten een draagwijdte die analoog is aan die van artikel 19 van de Grondwet, waarin de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten wordt erkend, en aan die van artikel 25 van de Grondwet, waarin de persvrijheid wordt erkend.

De door die bepalingen verstrekte waarborgen vormen in die mate dan ook een onlosmakelijk geheel.

B.23.2. In zoverre het recht op vrijheid van vereniging daarin wordt erkend, hebben artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, artikel 12, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en artikel 22 van het Internationaal

Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten een draagwijdte die analoog is aan die van artikel 27 van de Grondwet, waarin het recht van vereniging wordt erkend.

De door die bepalingen verstrekte waarborgen vormen in die mate dan ook een onlosmakelijk geheel.

B.24. De vrijheid van meningsuiting vormt, zoals vastgesteld in B.22.2, één van de doelstellingen van de vrijheid van vergadering en van vereniging.

Vermits de vrijheid van meningsuiting een van de pijlers is van een democratische samenleving, dienen de uitzonderingen op de vrijheid van meningsuiting op strikte wijze te worden geïnterpreteerd. Er moet worden aangetoond dat de beperkingen noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, aan een dwingende maatschappelijke behoefte beantwoorden en evenredig blijven aan de wettige doelstellingen die daarmee worden nagestreefd.

B.25.1. Zoals in B.15 reeds is aangegeven, strekt artikel 140*bis* van het Strafwetboek ertoe de tenuitvoerlegging te verzekeren van de verplichting die is geformuleerd in het voormelde artikel 3, lid 2, onder a), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ.

De essentiële begrippen die in artikel 140*bis* van het Strafwetboek worden gehanteerd om de belangrijkste bestanddelen van het misdrijf te definiëren die de uitoefening van het recht op vrijheid van meningsuiting zouden kunnen beperken, zijn identiek aan de in artikel 3, lid 1, onder a), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ gehanteerde bewoordingen.

B.25.2. In artikel 140*bis* van het Strafwetboek wordt de verspreiding van bepaalde boodschappen of elke andere wijze om ze publiekelijk ter beschikking te stellen, als misdrijf aangemerkt.

De bestreden bepaling vormt derhalve een beperking op de uitoefening van het in artikel 19 van de Grondwet, in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en in artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie erkende recht op vrijheid van meningsuiting.

B.25.3. Om verantwoord te zijn, dient de beperking op de vrijheid van meningsuiting, zoals ingevoerd door artikel 140*bis* van het Strafwetboek, te beantwoorden aan de voorwaarden bepaald in artikel 10.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Derhalve dient de beperking noodzakelijk te zijn in een democratische samenleving, hetgeen impliceert dat zij dient te beantwoorden aan een dwingende maatschappelijke behoefte.

B.25.4. Enerzijds, is het in een democratische samenleving noodzakelijk de waarden en de beginselen die aan het Europees Verdrag voor de rechten van de mens ten grondslag liggen, te beschermen tegen personen of groeperingen die die waarden en beginselen trachten te ondergraven, door het aanzetten tot het plegen van geweld en dienvolgens het plegen van terroristische handelingen (EHRM, 23 september 2004, *Feriduin t. Turkije*, § 27; 8 juli 1999, *Sürek t. Turkije*, § 63; 19 december 2006, *Falakaoglu en Saygili t. Turkije*, § 28). Ingeval een uitgedrukte mening het stellen van terroristische handelingen rechtvaardigt, teneinde de doestellingen van de auteur welke die mening erop na houdt, te bereiken, vermag de nationale overheid beperkingen op te leggen aan de vrije meningsuiting (EHRM, 8 juli 2014, *Nedim Sener t. Turkije*, § 116). De wetgever heeft in dat verband geoordeeld dat die mogelijkheid niet zo ver reikte dat werd toegestaan dat de strafbaarstelling van de publieke aanzetting tot het plegen van terroristische handelingen kon leiden tot de bestraffing van handelingen die geen enkel verband houden met het terrorisme, « waardoor de vrijheid van meningsuiting gevaar loopt aangetast te worden » (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 12). Die bekommernis is weergegeven in de artikelen 139, tweede lid, en 141*ter* van het Strafwetboek.

B.25.5. Anderzijds, dient de rechter, zoals opgemerkt in B.17.3, rekening te houden met de identiteit van de persoon die de boodschap verspreidt of anderszins publiekelijk ter beschikking stelt, met de ontvanger ervan, met de aard van de boodschap en met de context waarin zij wordt geformuleerd. De rechter die deze boodschap moet beoordelen, zal de persoon die ze verspreidt of anderszins publiekelijk ter beschikking stelt slechts kunnen bestraffen wanneer deze heeft gehandeld met het bijzonder opzet aan te zetten tot het plegen van terroristische misdrijven. Niettegenstaande aan de rechter een ruime beoordelingsbevoegdheid wordt gelaten, zal hij in geen geval een veroordeling kunnen uitspreken die een ongerechtvaardigde aantasting van de vrijheid van meningsuiting met zich zou meebrengen.

B.26. In zoverre zij zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 19, 25 en 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de in B.21 aangehaalde verdragsbepalingen, zijn de middelen niet gegrond.

B. Met betrekking tot artikel 140ter van het Strafwetboek

Wat de bestaanbaarheid met het wettigheidsbeginsel in strafzaken betreft

B.27. Uit de uiteenzetting van het in de zaak nr. 5711 aangevoerde eerste middel blijkt dat het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140ter van het Strafwetboek met de artikelen 12, tweede lid, en 14 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 7.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 15, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 49, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, enerzijds, in zoverre de bestanddelen van het bij de bestreden wetsbepaling ingevoerde misdrijf niet zouden kunnen worden vastgesteld en, anderzijds, in zoverre die bepaling de omvang van de straf die moet worden toegepast in geval van aanwerving ten behoeve van een vreemde troepenmacht, bedoeld in artikel 1 van de wet van 1 augustus 1979 « betreffende diensten bij een vreemde leger- of troepenmacht die zich op het grondgebied van een vreemde Staat bevindt », onvoorzienbaar zou maken.

B.28. Artikel 14 van de Grondwet bepaalt :

« Geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan krachtens de wet ».

B.29.1. Artikel 140ter van het Strafwetboek strekt ertoe gevolg te geven aan de verbintenissen die zijn geformuleerd in artikel 6 van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme, ondertekend te Warschau op 16 mei 2005, en in artikel 3, lid 2, onder b), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 14).

B.29.2. Artikel 6 van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme bepaalt :

« 1. Voor de toepassing van dit Verdrag wordt onder ‘ werving voor terrorisme ’ verstaan, het aansporen van een andere persoon een terroristisch misdrijf te plegen of daaraan deel te nemen, of zich aan te sluiten bij een organisatie of groep met het doel bij te dragen aan het plegen van een of meer terroristische misdrijven door de organisatie of de groep.

2. Elke Partij neemt de maatregelen die nodig zijn om werving voor terrorisme, als omschreven in het eerste lid, wanneer dit wederrechtelijk en opzettelijk geschiedt, als strafbaar feit aan te merken volgens haar nationale recht ».

B.29.3. Artikel 3, lid 2, onder b), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ, bepaalt :

« Iedere lidstaat neemt de maatregelen die noodzakelijk zijn om de volgende opzettelijke gedragingen als strafbare feiten die verband houden met terroristische activiteiten aan te merken :

[...]

b) werving voor terrorisme; ».

In artikel 3, lid 1, onder b), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ, wordt gepreciseerd :

« 1. In dit kaderbesluit wordt verstaan onder :

[...]

b) ‘ werving voor terrorisme ’ : het aansporen van een andere persoon een handeling in de zin van artikel 1, lid 1, onder a) tot en met h), of in artikel 2, lid 2, te plegen; ».

B.30.1. Artikel 140ter van het Strafwetboek maakt het mogelijk elke persoon te vervolgen die een andere persoon werft, hetzij om een in dat artikel bedoeld terroristisch misdrijf te plegen, hetzij om deel te nemen aan een activiteit van een terroristische groep of die te leiden.

De bestreden bepaling staat dus toe een persoon te veroordelen die niet tot een terroristische groep behoort.

Zij staat ook toe dat de ronselaar wordt veroordeeld, zelfs wanneer niet wordt vastgesteld dat de geronselde persoon daadwerkelijk heeft deelgenomen aan het plegen van een terroristisch misdrijf of zich bij een terroristische groep heeft gevoegd met het oog op het plegen van een dergelijk misdrijf. De toepassing van artikel 140ter van het Strafwetboek vereist enkel dat het voorstel van de ronselaar moet zijn aanvaard door de benaderde persoon (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 14). Wanneer de ronselaar de benaderde persoon niet heeft overtuigd of wanneer hij is aangehouden alvorens hem te overtuigen, kan hij enkel wegens poging tot rekrutering worden vervolgd (*ibid.*).

De bewoordingen van artikel 140ter van het Strafwetboek maken het niet mogelijk elke persoon te veroordelen die een andere persoon benadert met een discours dat door de vervolgende overheid als onwettig, radicaal of extreem wordt beschouwd.

B.30.2. De bewoordingen van artikel 140ter van het Strafwetboek zijn voldoende nauwkeurig en duidelijk opdat iedereen kan weten welk gedrag strafbaar is met de straf waarin is voorzien. Die bewoordingen laten geen al te grote beoordelingsbevoegdheid aan de rechter die die wetsbepaling moet toepassen.

Noch het feit dat het in bepaalde omstandigheden moeilijk kan zijn voor de vervolgende overheid om het bewijs te leveren van een of ander bestanddeel van het bij die tekst ingevoerde misdrijf, noch het feit dat het daarin beoogde gedrag op grond van andere bepalingen van het Strafwetboek kan worden bestraft, maken artikel 140ter van het Strafwetboek onbestaanbaar met het wettigheidsbeginsel in strafzaken.

B.31.1. Artikel 1 van de wet van 1 augustus 1979, vervangen bij artikel 2 van de wet van 22 april 2003 « ertoe strekkende het Belgische recht in overeenstemming te brengen met het Internationaal Verdrag tegen aanwerving, het inzetten, de financiering en de opleiding van huurlingen, aangenomen te New York op 4 december 1989 », bepaalt :

« Buiten de militaire technische bijstand welke een Staat aan een vreemde Staat verleent, en onverminderd de internationale verplichtingen van een Staat of zijn deelneming aan internationale politieoperaties waartoe besloten wordt door publiekrechtelijke instellingen waarvan de Staat lid is, worden de aanwerving van personen ten behoeve van vreemde legers of troepen die zich op het grondgebied van een vreemde Staat bevinden, en alle handelingen die zodanige aanwerving kunnen uitlokken of vergemakkelijken, gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar.

Er is evenwel geen sprake van een strafbaar feit ingeval :

1° van de aanwerving door een Staat van zijn eigen onderdanen; of

2° van de aanwerving door een Staat, op zijn grondgebied, van een vreemdeling als regelmatig lid van de strijdkrachten van die Staat, voorzover hij niet later wordt ingezet, buiten het grondgebied van die Staat, op een andere wijze dan in het kader van militaire technische bijstand die een Staat aan een andere Staat verleent en onverminderd de internationale verplichtingen van die Staat of zijn deelneming aan internationale politieoperaties waartoe besloten wordt door publiek rechterlijke instellingen waarvan het lid is; onverminderd de toepassing van de artikelen 135*quater* en 135*quinquies* van het Strafwetboek ».

Die bepaling maakt het in bepaalde omstandigheden mogelijk een individu te vervolgen dat een andere persoon werft ten behoeve van een vreemde troepenmacht.

B.31.2. Artikel 140*ter* van het Strafwetboek staat eveneens toe een individu te vervolgen dat een andere persoon werft ten behoeve van een vreemde troepenmacht, in bepaalde omstandigheden.

Die laatste omstandigheden zijn evenwel niet dezelfde als de omstandigheden die vervolging op grond van artikel 1 van de wet van 1 augustus 1979 mogelijk maken. De in artikel 140*ter* van het Strafwetboek beoogde werving strekt tot het plegen van een terroristisch misdrijf in de zin van artikel 137, § 1, van het Strafwetboek, terwijl de in artikel 1 van de wet van 1 augustus 1979 bedoelde aanwerving andere doelstellingen kan nastreven.

B.31.3. Artikel 65 van het Strafwetboek bepaalt :

« Wanneer een zelfde feit verscheidene misdrijven oplevert [...], wordt alleen de zwaarste straf uitgesproken.

[...] ».

Een persoon die een andere persoon werft ten behoeve van een vreemde troepenmacht in omstandigheden die zowel in artikel 1 van de wet van 1 augustus 1979 als in artikel 140*ter* van het Strafwetboek worden beoogd, kan dus weten dat hij met de in die bestreden bepaling bedoelde opsluiting kan worden gestraft.

De bestreden bepaling laat dan ook geen al te grote beoordelingsbevoegdheid aan de rechter die die wetsbepaling moet toepassen.

B.32. Rekening houdend met wat voorafgaat, is het niet noodzakelijk aan het Hof van Justitie van de Europese Unie een prejudiciële vraag te stellen over de geldigheid of de uitlegging van artikel 3, lid 1, onder b), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ.

B.33. In zoverre artikel 5 van de wet van 18 februari 2013 waarbij artikel 140ter van het Strafwetboek wordt ingevoegd, daarin wordt beoogd, is het eerste middel in de zaak nr. 5711 niet gegrond.

Wat de bestaanbaarheid met de vrijheid van meningsuiting en met de vrijheid van vereniging betreft

B.34. Uit de uiteenzetting van het in de zaak nr. 5711 aangevoerde tweede middel blijkt dat het Hof ook wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140ter van het Strafwetboek met, enerzijds, de artikelen 19 en 25 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, en, anderzijds, met artikel 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 22 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in zoverre de bestreden bepaling noch bij de wet zou worden voorzien, noch nodig zou zijn in een democratische samenleving.

B.35. Zoals in B.30.1 wordt opgemerkt, maakt artikel 140ter van het Strafwetboek het mogelijk elke persoon te vervolgen die een andere persoon werft, hetzij om een in dat artikel bedoeld terroristisch misdrijf te plegen, hetzij om deel te nemen aan een activiteit van een terroristische groep of die te leiden, maar maakt het het niet mogelijk om elke persoon te veroordelen die een andere persoon benadert met een discours dat door de vervolgende overheid als onwettig, radicaal of extreem wordt beschouwd.

B.36. Artikel 140ter van het Strafwetboek vormt geen beperking van de vrijheid van meningsuiting, zodat het niet moet worden getoetst aan artikel 10.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

B.37. In zoverre het de mogelijkheid biedt om elke persoon te vervolgen die een andere persoon werft om deel te nemen aan een activiteit van een terroristische groep of die te leiden, zou artikel 140ter van het Strafwetboek in die zin kunnen worden begrepen dat het de uitoefening beperkt van het recht op vrijheid van vereniging, erkend in artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in artikel 22 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en in artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

De beperking voorzien bij de bestreden wetsbepaling is, in een democratische samenleving, nodig voor het vrijwaren van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde, het voorkomen van strafbare feiten, of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

B.38. In zoverre artikel 5 van de wet van 18 februari 2013 waarbij artikel 140ter van het Strafwetboek wordt ingevoegd, daarin wordt beoogd, is het tweede middel in de zaak nr. 5711 niet gegrond.

C. Met betrekking tot artikel 140^{quater} van het Strafwetboek

Wat de bestaanbaarheid met het wettigheidsbeginsel in strafzaken betreft

B.39. Uit de uiteenzetting van het in de zaak nr. 5711 aangevoerde eerste middel blijkt dat het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140^{quater} van het Strafwetboek met artikel 12, tweede lid, van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 7.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 15, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 49, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in zoverre noch de bewoordingen die in die wetsbepaling zijn gebruikt om het materiële element van het in

het leven geroepen misdrijf te omschrijven, noch die welke worden gebruikt om het morele element van dat misdrijf te omschrijven, voldoende duidelijk en nauwkeurig zijn.

B.40.1. Artikel 140^{quater} van het Strafwetboek strekt ertoe gevolg te geven aan de verbintenissen die zijn geformuleerd in artikel 7 van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme en in artikel 3, lid 2, onder c), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 15; *ibid.*, DOC 53-2502/004, p. 4).

B.40.2. Artikel 7 van dat Verdrag van de Raad van Europa bepaalt :

« 1. Voor de toepassing van dit Verdrag wordt verstaan onder ‘training voor terrorisme’, het geven van instructie voor het vervaardigen of gebruiken van explosieven, vuurwapens of andere wapens of schadelijke of gevaarlijke stoffen, of voor andere specifieke methoden of technieken, met als doel het plegen van of bijdragen aan het plegen van een terroristisch misdrijf, in de wetenschap dat beoogd wordt de verstrekte vaardigheden daarvoor in te zetten.

2. Elke Partij neemt de maatregelen die nodig zijn om training voor terrorisme, als omschreven in het eerste lid, wanneer dit wederrechtelijk en opzettelijk geschiedt, als strafbaar feit aan te merken volgens haar nationale recht ».

B.40.3. Artikel 3, lid 2, onder c), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ, bepaalt :

« Iedere lidstaat neemt de maatregelen die noodzakelijk zijn om de volgende opzettelijke gedragingen als strafbare feiten die verband houden met terroristische activiteiten aan te merken :

[...]

c) training voor terrorisme; ».

In artikel 3, lid 1, onder c), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ, zoals ingevoegd bij artikel 1, punt 1, van het kaderbesluit 2008/919/JBZ, wordt gepreciseerd :

« 1. In dit kaderbesluit wordt verstaan onder :

[...]

c) ‘training voor terrorisme’: het geven van instructie voor het vervaardigen of gebruiken van explosieven, vuurwapens of andere wapens of schadelijke of gevaarlijke stoffen, of voor andere specifieke methoden of technieken, met als doel het plegen van een strafbaar feit in de zin van artikel 1, lid 1, onder a) tot en met h), in de wetenschap dat beoogd wordt de verstrekte vaardigheden daarvoor in te zetten ».

B.41.1. In de memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat aan de oorsprong van artikel 140^{quater} van het Strafwetboek ligt, wordt die bepaling als volgt voorgesteld :

« Artikel 6 van het ontwerp van wet voegt een nieuw artikel [...] in, dat het verschaffen van kennis van zaken met het oogmerk een terroristisch misdrijf te plegen of bij te dragen tot het plegen ervan, strafbaar stelt.

Deze strafbaarstelling slaat alleen op de persoon die de opleiding geeft namelijk de opleider.

Onder de opleiding bedoeld in [dat] artikel [...] wordt niet alleen verstaan het geven van onderrichtingen voor specifiek voor terroristische doeleinden gebruikte methoden en technieken, daaronder begrepen voor de vervaardiging van wapens of schadelijke of gevaarlijke substanties, maar ook andere methoden of technieken zoals vlieg- of rijlessen of hacking van websites. De vierde considerans van het kaderbesluit verduidelijkt immers dat internet wordt gebruikt om lokale terroristennetwerken en personen in Europa te inspireren en mobiliseren en ook dient als bron van informatie over terroristische middelen en methoden, waardoor het als een ‘ virtueel trainingskamp ’ fungeert.

Het relatief ruime toepassingsgebied van dit nieuwe misdrijf wordt evenwel beperkt doordat bijzonder opzet vereist is. Er is alleen sprake van een misdrijf wanneer de opleider weet dat de opleiding wordt gegeven met het oogmerk een van de misdrijven te plegen bedoeld in artikel 137, met uitzondering van de misdrijven bedoeld in artikel 137, § 3, 6° » (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 15).

B.41.2. In navolging van artikel 3, lid 1, onder c), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ beoogt de tekst van artikel 140^{quater} van het Strafwetboek enkel de onderrichtingen of de opleiding met betrekking tot « specifieke methoden en technieken », met andere woorden methoden en technieken die eigen zijn aan het plegen van terroristische misdrijven.

In de bespreking van die wetsbepaling wordt weliswaar aangegeven dat die niet enkel betrekking heeft op « onderrichtingen voor specifiek voor terroristische doeleinden gebruikte methoden en technieken », maar ook op « andere methoden of technieken ». Door te verwijzen naar de vervaardiging of het gebruik van explosieven, vuurwapens of andere wapens of schadelijke of gevaarlijke stoffen of andere specifieke methoden en technieken met het oog op het plegen van de door hem bedoelde misdrijven, heeft de wetgever evenwel

bewoordingen aangenomen die voldoende nauwkeurig en duidelijk zijn om eenieder in staat te stellen te weten wat het met de beoogde straf strafbare gedrag is.

De eventuele onduidelijkheid van de bewoordingen die zouden zijn gebruikt bij de totstandkoming van een wet en die te dezen ertoe zouden leiden dat wordt aangenomen dat de wetgever ook methoden en technieken wou beogen die niet eigen zijn aan het plegen van terroristische misdrijven, kan in elk geval geen voorrang hebben op de duidelijke bewoordingen die in die wet worden gebruikt.

B.41.3. De tekst van artikel 140*quater* van het Strafwetboek heeft betrekking op de onderrichtingen of de opleiding gegeven « met het oog op het plegen van een van de [terroristische] misdrijven » waarnaar wordt verwezen.

Zoals in B.40.1 is opgemerkt, strekt de bestreden bepaling ertoe gevolg te geven aan de verbintenissen die met name in artikel 3, lid 2, onder c), van het kaderbesluit 2002/475/JBZ zijn geformuleerd, waarin naar opzettelijke gedragingen wordt verwezen. Niets wijst erop dat de wetgever van dat voorschrift zou hebben willen afwijken, aangezien in de voormelde bespreking van artikel 140*quater* van het Strafwetboek integendeel wordt aangegeven dat de beoogde opleiding ertoe kan strekken niet alleen « een terroristisch misdrijf te plegen », maar ook « bij te dragen tot het plegen ervan ». Daarin wordt ook aangegeven dat het bij die wetsbepaling in het leven geroepen misdrijf « alleen [bestaat] [...] wanneer de opleider weet dat de opleiding wordt gegeven met het oogmerk een van de misdrijven te plegen ».

B.41.4. Uit het voorafgaande blijkt dat het materiële element en het morele element van het bij artikel 140*quater* van het Strafwetboek in het leven geroepen misdrijf in voldoende duidelijke en nauwkeurige bewoordingen worden omschreven om eenieder in staat te stellen te weten of zijn gedrag een misdrijf in de zin van die wetsbepaling vormt.

B.42. Onder voorbehoud van de in B.41.3 vermelde interpretatie, is het eerste middel in de zaak nr. 5711, in zoverre artikel 6 van de wet van 18 februari 2013 waarbij artikel 140*quater* van het Strafwetboek wordt ingevoegd, daarin wordt beoogd, niet gegrond.

Wat de bestaanbaarheid met de vrijheid van meningsuiting en met de vrijheid van vereniging betreft

B.43. Uit de uiteenzetting van het in de zaak nr. 5711 aangevoerde tweede middel blijkt dat het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140*quater* van het Strafwetboek met de artikelen 19, 25 en 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de in B.34 bedoelde internationale bepalingen, in zoverre de bestreden bepaling noch bij de wet zou worden voorzien, noch nodig zou zijn in een democratische samenleving.

B.44. Artikel 140*quater* van het Strafwetboek maakt het mogelijk elke persoon te vervolgen die de onderrichtingen geeft of de opleiding verschaft die in die bepaling zijn beschreven. Het maakt het niet mogelijk om elke persoon te veroordelen die een andere persoon benadert met een discours dat door de vervolgende overheid als onwettig, radicaal of extreem wordt beschouwd.

B.45. Artikel 140*quater* van het Strafwetboek vormt geen beperking van de vrijheid van meningsuiting, zodat het niet moet worden getoetst aan artikel 10.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

B.46. In zoverre het de mogelijkheid biedt om elke persoon te vervolgen die de onderrichtingen geeft of de opleiding verschaft die erin worden beoogd, zou artikel 140*quater* in die zin kunnen worden begrepen dat het de uitoefening beperkt van het recht op vrijheid van vereniging, erkend in artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in artikel 22 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en in artikel 12 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

De beperking voorzien bij de bestreden wetsbepaling is, in een democratische samenleving, nodig voor het vrijwaren van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde, het voorkomen van strafbare feiten, of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

B.47. In zoverre artikel 6 van de wet van 18 februari 2013 waarbij artikel 140*quater* van het Strafwetboek wordt ingevoegd, daarin wordt beoogd, is het tweede middel in de zaak nr. 5711 niet gegrond.

D. Met betrekking tot artikel 140quinquies van het Strafwetboek

Wat de bestaanbaarheid met het wettigheidsbeginsel in strafzaken betreft

B.48. Uit de uiteenzetting van het in de zaak nr. 5711 aangevoerde eerste middel blijkt dat het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140quinquies van het Strafwetboek met de artikelen 12, tweede lid, en 14 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 7.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 15, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met artikel 49, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

B.49. Artikel 140quinquies van het Strafwetboek wordt verantwoord door de « [operationele] en [logische] » wil om de « persoon strafbaar te [stellen] die de kennis van zaken opdoet die verschaft is door de opleider » die bij artikel 140quater van het Strafwetboek strafbaar is gesteld (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2502/001, p. 16). Die twee wetsbepalingen zijn dan ook onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Het materiële element van het bij artikel 140quinquies van het Strafwetboek in het leven geroepen misdrijf wordt onder meer gedefinieerd door te verwijzen naar de onderrichtingen en naar de opleiding « die worden bedoeld in artikel 140quater » van het Strafwetboek. Zoals in B.41.2 en B.41.4 is gesteld, is het materiële element van het bij die laatste bepaling in het leven geroepen misdrijf in voldoende duidelijke en nauwkeurige bewoordingen omschreven.

B.50. In zoverre artikel 7 van de wet van 18 februari 2013 waarbij artikel 140quinquies van het Strafwetboek wordt ingevoegd, daarin wordt beoogd, is het eerste middel in de zaak nr. 5711 niet gegrond.

Wat de bestaanbaarheid met de vrijheid van meningsuiting en met de vrijheid van vereniging betreft

B.51. Uit de uiteenzetting van het in de zaak nr. 5711 aangevoerde tweede middel blijkt dat het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek met de artikelen 19, 25 en 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de in B.34 bedoelde internationale bepalingen, in zoverre de bestreden bepaling noch bij de wet zou worden voorzien, noch nodig zou zijn in een democratische samenleving.

B.52. Artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek maakt het mogelijk elke persoon te vervolgen die zich de onderrichtingen of de opleiding doet geven die in die bepaling zijn beschreven.

B.53. Aangezien artikel 140*quinquies* onlosmakelijk verbonden is met artikel 140*quater*, schendt het de in het middel aangevoerde bepalingen niet, om de in B.44 tot B.46 aangegeven redenen.

B.54. In zoverre artikel 7 van de wet van 18 februari 2013 waarbij artikel 140*quinquies* van het Strafwetboek wordt ingevoegd, daarin wordt beoogd, is het tweede middel in de zaak nr. 5711 niet gegrond.

Ten aanzien van de verzoeken om prejudiciële vragen te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie

B.55. Uit hetgeen voorafgaat volgt dat het niet nodig is aan het Hof van Justitie van de Europese Unie prejudiciële vragen te stellen over de geldigheid en de uitlegging van het kaderbesluit 2002/475/JBZ.

Om die redenen,

het Hof

- stelt vast dat de beroepen geen voorwerp meer hebben, in zoverre zij tegen artikel 8 van de wet van 18 februari 2013 « tot wijziging van boek II, titel *Iter* van het Strafwetboek » zijn gericht;

- onder voorbehoud van de in B.41.3 vermelde interpretatie, verwerpt de beroepen voor het overige.

Aldus gewezen in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 28 januari 2015.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

J. Spreutels